

Joanna Nowak

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ORCID 0000-0002-7152-6515

Ewa Kornecka-Mogielska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ORCID 0009-0002-3104-9117

„Wpisany w pejzaż Tatr...” – spotkanie z Andrzejem Marciszem i wernisaż wystawy w Bibliotece Uniwersyteckiej UJK

Na temat eksploracji gór wysokich (2019-2025)

Cykl spotkań górskich kielecka Biblioteka Uniwersytecka rozpoczęła w 2019 roku. Ich współorganizatorem jest Henryk Rączka¹, właściciel Wydawnictwa, Księgarni i Antykwariatu Górskiego „Filar”. Dotychczas nasze zaproszenia przyjmowali najwybitniejsi himalaiści, ale także taternicy i ratownicy górscy. Byli wśród nich: Krzysztof Wielicki², Aleksander Lwow³, Piotr Pustelnik⁴, dwu-

¹ Henryk Rączka – z wykształcenia matematyk, zaś z pasji i profesji przewodnik tatrzański, wybitny znawca Karpat, wspinacz, alpinista, wydawca i antykwariusz, bibliofil. Szerzej zob. *Rączka Henryk*, https://z-ne.pl/t,haslo,4026,raczka_henryk.html, [dostęp: 20 marca 2026]; *Filar. Antykwariat Górski*, <https://antykwariat-filar.pl>, [dostęp: 20 marca 2026].

² 14 marca 2025 roku – „Góry i... Przyjaciele”. Szerzej zob. *Krzysztof Wielicki „Góry i... Przyjaciele” – spotkanie z legendą himalaizmu*, <https://buk.ujk.edu.pl/krzysztof-wielicki-gory-i-przyjaciele-spotkanie-z-legenda-himalaizmu>, [dostęp: 18 lutego 2026].

³ 8 grudnia 2022 roku – „Aleksander Lwow – 50 lat w górach”. Szerzej zob. *Aleksander Lwow – 50 lat w górach świata*, <https://buk.ujk.edu.pl/aleksander-lwow-50-lat-w-gorach-swiata-2>, [dostęp: 18 lutego 2026].

⁴ 17 października 2023 roku – „Cień Wielkiej Góry. Góry oczami Piotra Pustelnika”. Szerzej zob. *Piotr Pustelnik w Bibliotece Uniwersyteckiej*, <https://buk.ujk.edu.pl/piotr-pustelnik-w-bibliotece-uniwersyteckiej>, [dostęp: 18 lutego 2026].

krotnie Janusz Majer⁵, Jan Krzysztof wraz z zespołem TOPR⁶. Snute wspomnienia z wypraw i ze zdobywania szczytów każdorazowo obrazowały grozę i piękno gór, nieprzewidywalność natury, wielką wagę ludzkiej siły i przyjaźni, istotę pasji i zainteresowania wspinaniem. Podczas relacji, gawęd lub wywiadów, bo taką formułę miały spotkania, podkreślano znaczenie zgromadzonej i tworzonej przez siebie dokumentacji. Starannie wybrane zdjęcia i fragmenty nagrań filmowych ubarwiały towarzyszące narracji prezentacje, a informacje o napisanych artykułach i książkach wydatnie rozbudzały ciekawość słuchaczy, tym bardziej, że można było przy okazji dokonać zakupu niektórych publikacji i otrzymać autograf Autora. Oprócz tych sześciu wyżej wymienionych były dwa o innym charakterze, czyli spotkanie autorskie z Radosławem Kutym⁷, autorem książki o Walerym Eljaszu-Radzikowskim, wydanej w „Filarze”⁸ oraz wieczór wspomnień poświęcony Pawłowi Kopcowskiemu⁹, kieleckiemu himalaistom, który rok wcześniej zginął tragicznie podczas zejścia ze szczytu Nanga Parbat¹⁰.

Wszystkie spotkania górskie połączone były z wernisażami pieczołowicie opracowanych wystaw¹¹, pokazujących związane z aktualnym tematem książki, czasopisma, mapy, grafikę, dokumenty życia społecznego, artefakty wykorzystywane we wspinaczkach, przedmioty o wartości muzealnej ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej UJK, a przede wszystkim z prywatnej kolekcji Henryka Rączki, który wielokrotnie przedstawiał koncepcję i aktywnie włączał się w tworzenie ekspozycji. Ze strony Biblioteki kuratorem tych wystaw była Ewa Kornecka-Mo-

⁵ 29 listopada 2019 roku – „K2 – polska góra”; 1 lipca 2022 roku – „«Wyżej już niebo...» Wanda Rutkiewicz we wspomnieniach Janusza Majera”. Szerzej zob. „Wyżej już niebo...”. *Wanda Rutkiewicz we wspomnieniach Janusza Majera – spotkanie i wernisaż wystawy*, <https://buk.ujk.edu.pl/wyzej-juz-niebo-wanda-rutkiewicz-we-wspomnieniach-janusza-majera-spotkanie-i-wernisaz-wystawy>, [dostęp: 18 lutego 2026].

⁶ 24 kwietnia 2023 roku – „Na ratunek Człowiekowi. Z dziejów ratownictwa górskiego i medycznego”. Szerzej zob. *Na ratunek Człowiekowi... Z dziejów ratownictwa w Tatrach*, <https://buk.ujk.edu.pl/na-ratunek-czlowiekowi-z-dziejow-ratownictwa-w-tatrach-2>, [dostęp: 18 lutego 2026].

⁷ 15 lutego 2022 roku – Promocja książki Radosława Kutego *Tatry i Zakopane w ilustracjach Walerego Eljasza-Radzikowskiego*.

⁸ Książka wydana w 2020 roku otrzymała m.in. Główną Nagrodę na 5. Międzynarodowym Konkursie „Najlepsze Wydawnictwa o Górach” oraz wyróżnienie Nagrody KLIO w kategorii edytorskiej.

⁹ 9 maja 2024 roku. Szerzej zob. *W Bibliotece odbył się wyjątkowy wieczór...*, <https://buk.ujk.edu.pl/w-bibliotece-odbyl-sie-wyjatkowy-wieczor>, [dostęp: 18 lutego 2026].

¹⁰ Sprocket, *Nanga Parbat: tragedia podczas zejścia – nie żyje Paweł Kopeć*, <https://wspinanie.pl/2023/07/nanga-parbat-tragedia-podczas-zejscia-nie-zyje-pawel-kopec>, [dostęp: 18 lutego 2026].

¹¹ „Bo przyszłość tatarnictwa leży... poza Tatrami”, 29 listopada 2019 – 30 stycznia 2020; *Bo góry na to są, by zachwycaly. Eljaszowie i Tatry*, 15 lutego – 18 marca 2022; „Wyżej już niebo...”. *Wanda Rutkiewicz we wspomnieniach Janusza Majera*, 1 lipca – 30 października 2022; *Góry świata – zdobywcy, zwycięzcy, przegrani*, 8 grudnia 2022 – 3 lutego 2023; *Na ratunek Człowiekowi. Z dziejów ratownictwa górskiego i medycznego. TOPR – GOPR 601 100 300*, 24 kwietnia – 31 maja 2023; *14×8000 w dwadzieścia lat (1990-2010). Ja, Pustelnik*, 17 października – 30 listopada 2023; „Gdybyś w wiecznym śniegu poleciał / To nad Tobą niby nad kimś bliskim / Skłonią siwe głowy szczyty skał / Jak najtrwalsze w świecie obeliski”, 9 maja – 4 czerwca 2024; *Solo, zimą, bez tlenu, nową drogą, czyli 14×8000 Krzysztofa Wielickiego*, 14 marca – 29 maja 2025.

gielska. Wypada odnotować opublikowanie dwóch katalogów powystawowych¹² oraz przewodników¹³ towarzyszących dwóm wernisażom.

Spotkania odbywają się cyklicznie, ale nieregularnie. Tym większą satysfakcję przyniosły dwa zorganizowane w 2025 roku: długo wyczekiwane – z Krzysztofem Wielickim oraz następne, dziwiące z kolei, podczas którego o swoim życiu i dotychczasowych dokonaniach opowiedział Andrzej Marcisz.

Przed spotkaniem, które 12 grudnia 2025 roku rozpoczęło się o godzinie 18.00

Bezpośrednią inspiracją dotyczącą wyboru gościa i zaproszenia Andrzeja Marcisza do Kielc były sugestie środowiska wspinaczkowego, zrzeszonego w Świętokrzyskim Klubie Alpinistycznym (potrzeba spotkania i wysłuchania prekursora i znawcy wspinaczki sportowej w Polsce). Po wstępnym ustaleniu warunków i daty spotkania, w BU UJK rozpoczęto szeroko zakrojoną działalność organizacyjną i promocję. Z kierującą tymi pracami kurator wystawy, Ewą Kornecką-Mogielską, współpracowały Renata Krokos i Urszula Gołda. Dużą życzliwość dla inicjatywy poprzez podejmowane decyzje okazywała wicedyrektor ds. informacji naukowej, innowacji i współpracy, Karolina Wicha. Projekty materiałów informacyjnych i reklamowych (plakat, zaproszenie, zakładka do książek, plansza tytułowa wystawy) wykonała Anita Zuba. Za zgodą Andrzeja Marcisza wykorzystano w nich jego zdjęcia wspinaczkowe, wyjątkowo malownicze. Zlecenie druku¹⁴ skierowano do Oficyny Poligraficznej APLA w Kielcach.

Równolegle prowadzono akcję informacyjno-promocyjną w Internecie. Przez kilkadziesiąt dni Ewa Kornecka-Mogielska systematycznie publikowała na swoim profilu facebookowym posty ze statusem publiczne, które licznie były lajkowane i udostępniane przez „znajomych” i instytucje. Zawierały informacje

¹² „*Bo przyszłość taternictwa leży... poza Tatrami*”. Publikacje o tematyce wysokogórskiej ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej UJK w Kielcach i prywatnej kolekcji Henryka Rączki. Katalog wystawy, 29 listopada – 20 grudnia 2019, oprac. J. Nowak, Kielce 2020; H. Rączka, J. Nowak, *Bo góry na to są, by zachwycaly. Eljaszowie i Tatry*. Katalog wystawy. Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Biblioteka Uniwersytecka, 15 lutego – 18 marca 2022 r., Kielce 2022 (wersja drukowana wydana przez Wydawnictwo, Księgarnię i Antykwariat Górski „Filar” oraz wersja elektroniczna opublikowana przez Bibliotekę Uniwersytecką UJK, <https://bibliotekacyfrowa.ujk.edu.pl/Content/4536/download>, [dostęp: 18 lutego 2026]).

¹³ *Przewodnik. Wystawa „Bo góry na to są, by zachwycaly. Eljaszowie i Tatry”*, Biblioteka Uniwersytecka UJK w Kielcach, 15 lutego – 18 marca 2022 r., oprac. J. Nowak, Kielce 2022, wydanie powielaczowe udostępniono także online: <https://bibliotekacyfrowa.ujk.edu.pl/dlibra/publication/4756/edition/4506/content>, [dostęp: 18 lutego 2026]; *Przewodnik. Wyżej już niebo... Góry najwyższe Wandy Rutkiewicz. Polki w drodze ku Himalajom*, Kielce 2022, wydanie powielaczowe.

¹⁴ Plakat duży (format B1, kolor, druk jednostronny) – 6 sztuk; plakat mały (format B3, kolor, druk jednostronny) – 60 sztuk; zaproszenie (format DL, kolor, druk dwustronny) – 200 sztuk; zakładka do książek z reklamą Antykwariatu Górskiego „Filar” (kolor, druk dwustronny) – 150 sztuk; napis (w niestandardowym formacie 50×180 cm, druk czarny na białym tle, jednostronnie) – 1 sztuka.

biograficzne, o pasji wspinaczkowej, sukcesach i zainteresowaniach oraz o pozycji środowiskowej Andrzeja Marcisza¹⁵. Były też relacje z etapów tworzenia wystawy. Kilka z tych krótkich opracowań uzupełnionych dużym zestawem fotografii przedstawiano jednocześnie na bibliotecznym Facebooku. Tutaj dodatkowo utworzono „wydarzenie”¹⁶, wokół którego budowano reklamę spotkania. Ponadto na portalach – bibliotecznym i uczelnianym – opublikowano komunikaty o czasie i miejscu imprezy¹⁷ oraz przypomniano o zbliżającym się terminie spotkania.

Poza uczelnię przekazano obszerne informacje jeszcze w listopadzie, co m.in. skłoniło autorów internetowych stron środowiskowych do przekazywania obszernych wiadomości i krótkich komunikatów dotyczących możliwości ciekawego spędzenia czasu w piątkowy wieczór 12 grudnia. Zapowiedź wydarzenia opublikowano na kieleckich profilach portali krajoznawczych i kulturalno-oświatowych, w tym krajownik.pl¹⁸, Świętokrzyskie Travel¹⁹, Portal Informacji Kulturalnej Województwa Świętokrzyskiego²⁰, Świętokrzyski Uniwersytet III Wieku²¹. Przyłączyli się też patroni medialni spotkania i wernisażu wystawy²². W tygodniu poprzedzającym wydarzenie Ewa Kornecka-Mogielska została zaproszona do programu emitowanego na żywo w Radiu FAMA i mogła osobiście przekazać słuchaczom najważniejsze wiadomości o spotkaniu i przygotowaniach. Z kolei TVP 3 Kielce poinformowało o imprezie w piątkowych zapowiedziach na weekend²³.

Zaproszenia imienne były oficjalnie przekazywane przez sekretariat BU UJK, ale także do wielu osób roznoszone, głównie przez kurator wystawy, razem z ogólnymi zaproszeniami instytucjonalnymi i plakatami. Oprócz podstawowej

¹⁵ Jako przykład fragment posta z 5 listopada 2025 roku: „za miesiąc w Bibliotece Uniwersyteckiej w Kielcach będziemy gościć osobę, którą środowisko «Taternika» z podziwem zwie «encyklopedią Tatr w butach wspinaczkowych», a Robert Tekieli kiedyś nazwał «żywą mapą Tatr»”.

¹⁶ *Andrzej Marcisz. Wpisany w pejzaż Tatr – spotkanie i wystawa*, <https://www.facebook.com/events/805030995839944/>, [dostęp: 2 marca 2026].

¹⁷ Np. *Spotkanie autorskie z Andrzejem Marciszem*, <https://ujk.edu.pl/wydarzenia/spotkanie-autorskie-z-andrzejem-marciszem>, [dostęp: 12 marca 2026].

¹⁸ *Andrzej Marcisz. Wpisany w pejzaż Tatr – spotkanie i wystawa*, <https://krajownik.pl/kielce/wydarzenia/andrzej-marcisz-wpisany-w-pejzaz-tatr-spotkanie-i-wystawa-34480>, [dostęp: 12 marca 2026]. Błędnie poinformowano o wstępie płatnym.

¹⁹ *Spotkanie z Andrzejem Marciszem „Wpisany w pejzaż Tatr” w Kielcach*, https://swietokrzyskie.travel/informator_turystyczny/wydarzenia/spotkanie_z_andrzejem_marciszem_wpisany_w_pejzaz_tatr_w_kielcach, [dostęp: 12 marca 2026].

²⁰ I. Pamuła, *Spotkanie z Andrzejem Marciszem, „żywą mapą Tatr”*, <http://pik.kielce.pl/aktualnosci/spotkanie-z-andrzejem-marciszem-zywa-mapa-tatr-.html>, [dostęp: 12 marca 2026].

²¹ Jadwiga, *Spotkanie z Andrzejem Marciszem – UJK, Biblioteka*, <https://www.sutw-kielce.pl/?p=12747>, [dostęp: 12 marca 2026].

²² Byli to: Radio Kielce, Radio eM, Radio Fraszka, Radio FAMA, Telewizja Świętokrzyska oraz TVP 3 Kielce.

²³ piol, *Informator weekendowy TVP3 Kielce. Święteczne festyny, spotkanie z taternikiem i Dzień z Niziurskim*, <https://kielce.tvp.pl/90512433/informator-weekendowy-tvp3-kielce-swiateczne-festyny-spotkanie-z-taternikiem-i-dzien-z-niziurskim>, [dostęp: 12 marca 2026].

informacji o spotkaniu z Andrzejem Marciszem na plakatach i zaproszeniach wydrukowano, że „Słowo wstępne «Poznanie i nazwanie Tatr» zaprezentuje Henryk Rączka” plus „Spotkaniu towarzyszy wystawa literatury górskiej ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej oraz kolekcji prywatnej Henryka Rączki pt. «Andrzej Marcisz. Wpisany w pejzaż Tatr»”. Kolportaż tych materiałów promocyjnych odbywał się w tygodniu poprzedzającym imprezę, a konkretnie w dniach 3-5 grudnia. Otrzymały je organizacje i media patronujące, których logo umieszczono na plakatach, Rektorat i wszystkie wydziały UJK, duże biblioteki publiczne²⁴, miejskie centra informacyjno-kulturalne²⁵, ośrodki edukacyjno-sportowe²⁶, księgarnie²⁷, sklepy sportowe²⁸, a także Urząd Marszałkowski, Wojewódzki Dom Kultury, Uniwersytet III Wieku, I Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego. Duże plakaty zostały wyeksponowane w BU UJK, PTTK-u oraz w Pocztalni na dVoRcu.

Ilustracja 1. Wystawa przygotowana do wernisażu

Źródło: Fot. Ewa Kornecka-Mogielska.

Organizatorzy gwarantowali (jak zawsze) wolny wstęp i zapewniali, że w auli BU UJK nie zabraknie miejsc. Patronat nad imprezą objął Świętokrzyski Klub Alpinistyczny oraz zrzeszenia turystyczne (PTTK Oddział Świętokrzyski w Kielcach, Akademicki Klub Turystyki Kwalifikowanej PTTK „Sabat”, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego) i edukacyjne (Geonatura Kielce, Geopark Świętokrzyski UNESCO Global Geopark na kieleckiej Wietrzni). To właśnie ich członkowie oraz przedstawiciele mediów i miejscowi bibliotekarze najliczniej przybyli na spotkanie, które było również

²⁴ Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Witolda Gombrowicza; Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.

²⁵ M.in.: Urban Lab Kielce; Punkt Promocji Kielce na dworcu PKS.

²⁶ Centrum Wspinaczkowe Mobius Studio.

²⁷ Księgarnia Naukowa Wiedza; Antykwariat Naukowy im. Andrzeja Metzgera.

²⁸ Decathlon; Alpine Pro; Salewa Store; Mega Sport.

transmitowane na żywo przez media uczelniane, a nagranie jest dostępne na kanale YouTube²⁹. W piątek, 12 grudnia, parę minut po godzinie osiemnastej zaproszonego gościa i wszystkich zebranych przywitał dyrektor BU UJK, Andrzej Antoniak.

Henryka Rączki „Poznanie i nazwanie Tatr”

Henryk Rączka rozpoczął żartem stanowiącym udaną reklamę Antykwariatu Górskiego „Filar”, a następnie po przedstawieniu gościa jako zdobywcy wszystkich tatrzańskich turni wygłosił ponad 20-minutowy wykład³⁰, by uzmysłowić słuchaczom, że Andrzej Marcisz jest kontynuatorem trwającego od stuleci procesu eksploracji Tatr. Łańcuch obejmuje „ludzi, którzy zobaczyli te góry, zbliżyli się do nich, nieraz będąc bardzo, bardzo głęboko w strachu, i zaczęli je oglądać, korzystać z nich, w końcu je badać, nazywać, chodzić, coraz bardziej intensywnie, widzieć, oprócz masywów turnie, wierzchołki, przełęcze, turniczki, ząbki. Nazywać, chodzić, zdobywać”³¹ – mówił. A uszczegółowiając określił, że historia osadnictwa po północnej stronie Tatr sięga XIII wieku, zaś generalnie do ich poznawania przyczyniali się najpierw zielarze, poszukiwacze skarbów i kruszców, myśliwi, pasterze (podkreślił ich szczególną rolę), później naukowcy oraz turyści i ich przewodnicy, którzy wyłonili się głównie spośród pasterzy.

Wykład był prowadzony w luźnym, gawędziarskim tonie, bez prezentacji multimedialnej, ale narrator odwoływał się często do publikacji pokazanych na wystawie i pomocy naukowych, które zainteresowani mogli po spotkaniu obejrzeć z bliska. Na scenie bowiem ustawiono stelaże z arcyciekawymi mapami i stolik z książkami. Do tych map i wiadomości o Tatrach, zamieszczonych na łamach starodruków i publikacji z pierwszej połowy XIX wieku nawiązywał Henryk Rączka, snując opowieść o umiejscowieniu w Karpatach, historii osadnictwa i rozwijaniu nazewnictwa całego masywu Tatr, ich poszczególnych części, największych dolin, wybitniejszych szczytów, łatwo dostępnych przełęczy, stawów, potoków. Mówił, jakie były pierwsze i najwybitniejsze próby przedstawienia Tatr i okolicy na mapach ogólnych oraz coraz dokładniejszych z wykreśleniem warstwic, przebiegami grani i umiejscowieniem poszczególnych obiektów. Biorąc pod uwagę techniki graficzne (drzeworyt, staloryt, miedzioryt, litografia), jako przypuszczalnie najstarszy (choć bajkowy) widok Tatr wskazał drzeworytową panoramę Krakowa z górami w tle³², która została opublikowana w *Liber chroni-*

²⁹ Transmisję zapewniło Centrum Mediów i Promocji UJK. Nagranie archiwalne nadal jest dostępne, ale nie wiadomo dlaczego zostało błędnie podpisane: „Transmisja na żywo z Rektoratu Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach”. Zob. *Andrzej Marcisz – Wpisany w pejzaż Tatr [NA ŻYWO]*, <https://www.youtube.com/live/Mi11Ex9Fvdg>, [dostęp: 2 marca 2026].

³⁰ Jego nagranie internetowe zaczyna się w minucie 18:33, a kończy – 40:22. Zob. tamże.

³¹ H. Rączka, w: *Andrzej Marcisz – Wpisany w pejzaż Tatr [NA ŻYWO]*...

³² H. Schedel, *Casmirvs, Cracovia, Clepardia*, 1 k. (około 25,5x52,5 cm) z: *Liber chronicarum*, Nürnberg 1493. Nad panoramą: *De Cracovia urbe regia Sarmacie*. Widok w passe-partout, za szkłem, w ozdobnej ramie.

carum (tzw. *Kronice norymberskiej*) rok po odkryciu Ameryki. Obok została pokazana unikatowa, najstarsza samodzielna mapa Polski wykonana w 1579 roku przez Wacława Grodeckiego³³ oraz dużo późniejsza litografia z największym graficznym przedstawieniem Tatr. *Widok Tatr z pagórka obok dworu w Poroninie* według rysunku z natury Gustawa Lettnera, rytowany przez Józefa Swobodę³⁴ obrazuje Tatry od Tatr Bielskich aż po Osobitą. Ważne jest, że u dołu arkusza pod właściwą panoramą znajduje się szkic z jej zarysem na tle nieba, co ułatwia rozpoznanie poszczególnych szczytów pod ówczesnymi ich nazwami.

Krótko został zasygnalizowany przekaz o pierwszej znanej z literatury wycieczce w Tatry, która odbyła się w XVI wieku. Potem, na przełomie XVIII i XIX wieku, popularne wśród zamożnych przedstawicieli społeczeństwa stały się podróże zagraniczne i ich opisywanie w formie przewodników dla innych podróżników. Podczas wykładu na stoliku leżał taki starodruk z kolekcji Henryka Rączki. Był to angielskojęzyczny, bogato ilustrowany szczegółowy opis podróży na Węgry, w którym Robert Townson zawarł m.in. informacje o Tatrach³⁵. Obok położono wydany ponad 30 lat później pierwszy polski przewodnik, w którym uwzględnione zostały Tatry. Drugie wydanie opracowania Ambrożego Grabowskiego *Kraków i jego okolice*³⁶ zawiera (podobnie, jak pierwsze) rozdział *Góral*³⁷ oraz dodatkowo *Morskie Oko i Czarny Staw w Tatrach, w Galicyi w cyrkule sandeckim*³⁸. Era turystyczna rozpoczęła się jednak dopiero w trzeciej ćwierci XIX wieku i ciekawostką jest, że zanim zaczęto wydawać przewodniki, czyli dokumenty mające ułatwić dotarcie do określonego miejsca, powstawały rękopiśmienne spiski powiązane ze znakami na drzewach i skałach. Współczesnej nauce znane są dwa takie spiski: *Opisanie ciekawe gór Tatrów* Michała Hrosieńskiego i *Testament niektórego Wyzgi* Piotra Wyzdgi.

Naukowe poznawanie Tatr w pierwszym okresie łatwiejsze było od południa i drugim starodrukiem przyniesionym przez Henryka Rączkę była praca słowackiego polihistora Mateja Bela (Matthias Belius). Wydany w 1723 roku w Norymberdze zarys późniejszego wielkiego dzieła historyczno-geograficznego, który faktycznie pełnił jedynie funkcję programu badawczego (prospektu), przedstawiającego metodologię i szkice planowanego opisu Węgier, zawierał istotne wiadomości o Tatrach³⁹. Dołączono do niego m.in. arkusz z planem i opisem Ja-

³³ W. Grodecki, *Poloniae finitiamarunque locorum descriptio*, 1 k. (około 45x55 cm) pochodzi z 8 wydania *Atlasu Orteliusa*, Antwerpia 1584. Mapa w głębokim passe-partout w ramie za szkłem.

³⁴ G. Lettner, J. Swoboda, *Widok Tatr z pagórka obok dworu w Poroninie* [Ryc.], [Lwów, około 1880], 1 k. (wymiary papieru 43x135 cm). Panorama w ramie za szkłem.

³⁵ R. Townson, *Travels in Hungary with a short account of Vienna in the year 1793*, London 1797.

³⁶ A. Grabowski, *Kraków i jego okolice*, Kraków 1830.

³⁷ Tamże, s. 315-320.

³⁸ Tamże, s. 293-310.

³⁹ M. Belius, *Hungariae antiquae et novae prodromus, cum specimine, quomodo in singulis operis patribus elaborandis, versari constituerit auctor*, Norimbergae 1723.

skić Demianowskich (Antri Cserna Maioris i Antri Cserna Minoris), wykonany w 1719 roku przez Georga Buchholtza Juniora.

Wielkim wkładem do poznania Tatr było dzieło *O ziemiorodztwie Karpatow, i innych gor i rownin Polski* Stanisława Staszica⁴⁰, które powstawało już w dobie oświecenia pod koniec XVIII wieku⁴¹, a opublikowane zostało w warszawskiej Drukarni Rządowej w 1815 roku. Książka ukazała się z dołączonym atlasem geologicznym i opracowaną przez autora w 1806 roku czteroarkusową mapą dawnej Rzeczypospolitej i terenów ościennych (*Carta geologica totius Poloniae, Moldaviae, Transylvaniae et partis Hungariae et Valachiae*), a najważniejszy arkusz z kartuszem pokazuje Tatry w świetle ówczesnych badań (jeszcze schematycznie jako kopce z niewielką liczbą nazw topograficznych). W 1830 roku Albrecht von Sydow, wojskowy i kartograf, opublikował swoje obserwacje z podróży przez Beskidy, Kraków, Wieliczkę do Karpat Centralnych, z charakterystyką tych regionów górskich i ich mieszkańców⁴². Do książki dołączona była mapa Tatr, którą Henryk Rączka chwalił za dokładność i wierność odwzorowania, bowiem bardzo dobrze wyobrażała układ głównej grani i dolin, zarówno po północnej, jak i południowej stronie. Z kolei roślinność opisał przyrodnik, doktor medycyny i profesor Uniwersytetu w Uppsali Göran Wahlenberg, który w 1813 roku prowadził obserwacje botaniczne i geograficzne w Tatrach (w ich obecnie słowackiej części) oraz w Małej i Wielkiej Fatrze, Górach Choczańskich i Niżnich Tatrach. Wyniki badań, które objęły aż 1450 roślin (było to prawie wszystko, co dziś znamy), opublikował w fundamentalnym, choć jednotomowym, dziele *Flora Carpatorum principalium*⁴³, wydanym z przepięknie opracowaną mapą, którą można było obejrzeć podczas spotkania. Mapa ta jest uznawana za prototyp mapy warstwicznej. Na koniec tej części wykładu wspomniana została pierwsza warstwiczna mapa, która w 1857 roku została dołączona do (dość naiwnego) opisu Tatr autorstwa Carla Kořistki.

W 1873 roku powstało Towarzystwo Tatrzańskie (jako szósta na świecie organizacja wśród towarzystw górskich) i węgierskie (właściwie węgiersko-niemieckie) Towarzystwo Karpackie (Magyarországi Kárpátgyesület), a ich celem był rozwój turystyczny. Od tego czasu Tatry były „poznawane w sposób zorganizowany, ułatwia się do nich dostęp, przeznaczają się fundusze na badania, buduje się ścieżki, buduje się schroniska, albo daje się pieniądze na budowę schronisk,

⁴⁰ S. Staszic, *O ziemiorodztwie Karpatow, i innych gor i rownin Polski*, Warszawa 1815.

⁴¹ S. Staszic, *O ziemiorodztwie gór dawniej Sarmacyi, a później Polski. Pierwsza rozprawa o równinach tej krainy; o pasmie Łysogór; o części Beskidów; i Bielaw. Czytana na posiedzeniu publicznem Tow. Warsz. Przyjaciół Nauk dnia 13. grudnia 1805*, [Warszawa 1805].

⁴² A. von Sydow, *Bemerkungen auf einer Reise im Jahre 1827 durch die Beskiden über Krakau und Wieliczka nach den Central-Karpathen als Beitrag zur Charakteristik dieser Gebirgsgegenden und ihrer Bewohner. Mit einer Charte von den Central-Karpathen*, Berlin 1830.

⁴³ G. Wahlenberg, *Flora Carpatorum principalium exhibens plantas in montibus Carpaticis inter flumina Waagum et Dunajetz corumque ramos arvam et Popradum crescentes, cui praemittitur tractatus de altitudine, vegetatione temperatura et meteoris horum montium in genere*, Göttingen 1814.

finansuje się przewodniki”⁴⁴. Pierwsze polskie przewodniki (m.in. Eugeniusza Janoty⁴⁵, Walerego Eljasza-Radzikowskiego⁴⁶) były pisane nie dla samych turystów, lecz dla przewodników, którzy tych turystów prowadzili w góry. Dalej Henryk Rączka w kilku zdaniach opowiedział, jak przebiegała ewolucja turystyki od etapu „chodzenie z przewodnikiem” po „usamodzielnienie się” turystów na początku XX wieku i wreszcie wydzielenie z turystyki taternictwa. Finałem wykładu było przedstawienie wybitnych polskich taterników (głównie do 1939 roku) i autorów przewodników po Tatrach Wysokich⁴⁷, które pokazano na wystawie i zaproszenie do jej obejrzenia.

Opowiadanie Andrzeja Marcisza o Tatrach, swojej pasji i pracy

Andrzej Marcisz rozpoczął od krótkiego uzupełnienia i powiązania ze współczesnością jednej z ostatnich wiadomości historycznych przekazanych przez Henryka Rączkę, a następnie po włączeniu prezentacji kontynuował ponad dwugodzinne opowiadanie. Miało ono formę rozwiniętych komentarzy do kolejnych slajdów. Pokazując kilkadziesiąt zdjęć, które mają wartość dokumentu, grafiki z wykreślonymi drogami i fragmenty nagrań z planów filmowych, przedstawił etapy swojego życia: od pierwszych wspinaczek w wieku szesnastu lat poprzez sukcesy sportowe na międzynarodowych zawodach, zdobywanie szczytów i robienie dróg w Tatrach Wysokich, wyprawy w wyższe góry (Alpy, Himalaje), pracę wydawcy książek o górach, napisanie przewodników i publikowanie artykułów w czasopismach tematycznych, aż po fascynację górską fotografią i kinematografią oraz sukcesy wspinaczkowe syna. Oprócz faktów, warunków terenowych i klimatycznych, a także krajobrazów wysokogórskich słuchacze mogli poznać środowisko, partnerów i rywali, kulisy udziału w mistrzostwach i wagę zdobywanych medali, wysłuchać przestróg, a przede wszystkim dowiedzieć się, jakie były jego motywacje do działania i które środki ostrożności polecałby innym.

Uznając, że streszczenie tak ogromnej ilości ważnych informacji nie jest możliwe bez uproszczeń i pominięć, zachęcamy do obejrzenia nagrania dostępnego w Internecie⁴⁸. Mamy nadzieję, że wystarczającym impulsem do tego będzie zestawienie najważniejszych dokonań Andrzeja Marcisza, które zostało napisane po dwukrotnym (na żywo i powtórzenie) wysłuchaniu opowiadania oraz

⁴⁴ H. Rączka, w: *Andrzej Marcisz – Wpisany w pejzaż Tatr [NA ŻYWO]*...

⁴⁵ E. Janota, *Przewodnik w wycieczkach na Babią Górę, do Tatr i Pienin*, Kraków 1860.

⁴⁶ W. Eljasz, *Illustrowany przewodnik do Tatr, Pienin i Szczawnic*, Poznań 1870.

⁴⁷ Najważniejsze z nich to: 25 tomów przewodnika taternickiego *Tatry Wysokie* Witolda H. Pańskiego i 10 tomów monografii *Wysokie Tatry* znakomitego słowackiego wspinacza Arno Puškáša.

⁴⁸ A. Marcisz [czas wystąpienia od 40:50 do 2:47:00], w: *Andrzej Marcisz – Wpisany w pejzaż Tatr [NA ŻYWO]*...

prze czytaniu kilku not biograficznych⁴⁹ i przeprowadzonych z nim wywiadów prasowych⁵⁰.

Andrzej Marcisz zaczął się wspinać w 1978 roku. Dobrze wspomina ukończone wówczas kursy wspinaczki skałkowej i tatrzańskiej, bo miał kompetentnych instruktorów i poznał środowisko, m.in. zawarł znajomość z Wojciechem Kurtyką, którego uznał za swojego idola. Pierwszy jego udział w międzynarodowych zawodach sportowych był dużym sukcesem, bo na krakowskiej Wroniej Baszcie w zespole z Wojciechem Szymenderą zdobył złoty medal, pokonując faworyzowaną ekipę ZSRR. To zwycięstwo odnotowały ogólnopolskie gazety, a on znalazł się w wąskim gronie rozpoznawalnych wspinaczy.

W 1981 roku trenował podczas obozu w górach Kaukazu, gdzie wspinał się m.in. z Krzysztofem Pankiewiczem na Pik Szczurowskiego. Wrócił w Tatry i w tym samym roku „zaliczył” kilka bardzo trudnych dróg na Kazalnicy Mięguszowieckiej i pierwsze klasyczne przejście Szarego Zacięcia na Raptawickiej Turni. Równocześnie rozpoczynał etap wejść zimowych, do czego zachęcali go bardziej doświadczeni koledzy.

Jako ważną wspominał wspinaczkę w 1982 roku na Kazalnicę Miętusią, pierwsze klasyczne przejście Drogi Daga, Drogi Heinricha-Chrobaka oraz Lewym Filarem na Kazalnicy Mięguszowieckiej. Uczestnictwo w zawodach zorganizowanych na Krymie dało mu satysfakcję pokonania dwóch Rosjan i wszystkich obcokrajowców, a pochwalił się zajęciem szóstego miejsca. Opowiadając o pierwszych wyjazdach w Alpy na początku lat 80., po raz kolejny podkreślił różnicę dostępności specjalistycznego sprzętu i ubrania w PRL-u a tym, co było

⁴⁹ Np. *Andrzej Marcisz*, <https://kfg.pl/popzednie-edycje/16-kfg/goscie/andrzej-marcisz>, [dostęp: 30 marca 2026]; [A. Marcisz], *O mnie*, w: *Tatrzańskie Granie*, <https://tatrzańskiegranie.info/o-mnie>, [dostęp: 30 marca 2026]; tenże, *Andrzej Marcisz: blisko 1000 nazwanych turni Tatr Wysokich w 41 lat*, <https://wspinianie.pl/2019/10/andrzej-marcisz-blisko-1000-nazwanych-turni-tatr-wysokich-w-41-lat>, [dostęp: 30 marca 2026]; tenże, *Główna Grań Tatr Wysokich by Andrzej Marcisz*, <https://wspinianie.pl/2015/07/andrzej-marcisz-glowna-gran-tatr-wysokich>, [dostęp: 30 marca 2026]; red., *Formularz VI. 7 – Andrzej Marcisz*, <https://wspinianie.pl/2008/12/formularz-vi-7-andrzej-marcisz>, [dostęp: 30 marca 2026]; *Andrzej Marcisz*, w: *Wikipedia. Wolna encyklopedia*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_Marcisz, [dostęp: 30 marca 2026]; *Marcisz Andrzej*, https://z-ne.pl/t/haslo,3028,marcisz_andrzej.html, [dostęp: 30 marca 2026]; *3/4 życia spędził w Tatrach. Polak wciąż wyznacza sobie nowe cele*, oprac. K. Gulbicka, <https://dobrewiadomosci.net.pl/46280-3-4-zycia-spedzil-w-tatrach-polak-wciaz-wyznacza-sobie-nowe-cele>, [dostęp: 30 marca 2026].

⁵⁰ Polecamy m.in.: P. Grzesiok, *Andrzej Marcisz – mistrz tatrzańskich wspinaczek i jego historia*, <https://magazynnaszczycie.pl/artykul/legendarny-wspinacz-n1510091>, [dostęp: 30 marca 2026]; A. Marcisz, *Wspinianie w Tatrach dawniej i dzisiaj*, wywiad z A. Marciszem [przepr.] P. Grzesiok, <https://magazynnaszczycie.pl/artykul/andrzej-marcisz-rozmowa-o-wspinianiu-w-tatrach-n916210>, [dostęp: 30 marca 2026]; K. Kachel, *Bez niego „Biała odwaga” mogłaby się nie udać. Andrzej Marcisz, legenda polskiej wspinaczki: W Tatry idę, kiedy wiem, że mnie chcą*, <https://plus.dziennikpolski24.pl/bez-niego-biala-odwaga-moglaby-sie-nie-udac-andrzej-marcisz-legenda-polskiej-wspinaczki-w-tatry-ide-kiedy-wiem-ze-mnie-chca/ar/c15-18385823>, [dostęp: 30 marca 2026]; A. Marcisz, *Do gór trzeba dorosnąć*, rozm. E. Klimasara, <https://etnosystem.pl/andrzej-marcisz-do-gor-trzeba-dorosnac-wywiad>, [dostęp: 30 marca 2026]; tenże, [Rozmowa], [rozm.] P. Wrona, https://k2warszawa.weebly.com/andrzej_marcisz.html, [dostęp: 30 marca 2026].

na Zachodzie. Do ówczesnych sukcesów zaliczył m.in. zdobycie ściany dwoma drogami w ciągu jednego dnia. Jest więc współautorem pierwszych polskich *onsajtów* w Alpach (Directe Américaine, Petit Dru).

Po nieudanej eskapadzie w Himalaje wrócił w Tatry i w 1985 roku z partnerem wyznaczył nowe przejście na Filarze Kazalnicy – wyczyn polegał na przejściu ściany bez użycia ani jednego nita do asekuracji.

W 1986 roku Włosi zorganizowali pierwsze zawody we wspinaczce „na trudność” i Andrzej Marcisz określił, że była to dla niego lekcja pokory, zaś podczas nieoficjalnych Mistrzostw Świata na Krymie w rywalizacji „na długiej drodze” zdobył złoty medal, znów deklasując Rosjan. We wspinaczce na czas w latach 1986-1993 należał do ścisłej światowej czołówki, zdobywając pierwszy w historii Polski medal mistrzostw Europy, a w klasyfikacji generalnej Pucharu Świata 1989 zajmując 3. miejsce – kiedy relacjonował ten występ, podkreślił, że liczył na więcej, ale miał dużego pecha. W La Ribie zdobył złoty medal. Równolegle startował w konkurencji „w prowadzeniu”, w Pucharze Świata w Snowboard zajmując 6. miejsce. Sześciokrotnie uczestniczył w prestiżowych zawodach Rock Master i dostawał się do ścisłego finału. W krajowych zawodach zwyciężał do połowy lat 90., łącząc tytuły mistrza Polski „w speedzie i prowadzeniu”. Zdobył też kilka tytułów mistrzowskich w Bułgarii i Czechosłowacji. W trakcie spotkania pokazał skany dyplomów, zdjęcia medali i swoje fotografie sytuacyjne wykonane podczas zawodów, w trakcie rywalizacji i odbierania wyróżnień, dokumentujące najważniejsze występy.

W 1987 roku z Krzysztofem Pankiewiczem zrobił najszybsze przejście Wariantów Małolata i Filara Kazalnicy. W międzyczasie poszli na Mnicha. To podczas tego wejścia zostało zrobione słynne zdjęcie Andrzeja Marcisza na Nosie Mnicha, które opublikowano na okładce „Taternika”. W tym samym roku w Grenoble na „Première Mondiale d’Escalade” zdobył srebrny medal w rywalizacji na czas, a także „w skałkach” został pierwszym Polakiem, który pokonał trudności 7c w stylu OS.

W 1990 roku był współzałożycielem i pierwszym prezesem pionierskiej w Polsce i nadal aktywnej Sekcji Wspinaczkowej w krakowskim Klubie Sportowym „Korona”. Również wtedy zajął drugie miejsce w zawodach Rock Masters w Arco. Rok później był czwarty w Pierwszych Oficjalnych Mistrzostwach Świata we Frankfurcie, a w Pierwszych Oficjalnych Mistrzostwach Europy w 1992 roku zdobył brązowy medal. W tym miejscu prezentacji został pokazany film dokumentujący wspinaczkę treningową na Pochylca – był to okres, kiedy oprócz aparatu fotograficznego zaczęto wykorzystywać kamerę. Potem opowiadanie skierowane zostało na jedne z najtrudniejszych i widokowych dróg wyrysowanych w pionie i pokazanych z Andrzejem Marciszem na zdjęciach (m.in. Moma-tiukówka i Gacopyrz Now na Kazalnicy).

Ilustracja 2. Andrzej Marcisz komentuje swoje zdjęcie wspinaczkowe. Obok książki i mapy, o których mówił Henryk Rączka

Źródło: Fot. Radosław Januszewski.

Informacją szczególnie interesującą bibliotekarzy zgromadzonych na spotkaniu było założenie w 1993 roku wydawnictwa AT wspólnie z Tadeuszem Hudowskim, bibliofilem mieszkającym w Londynie. Andrzej Marcisz wyjaśnił, że nazwa jest zestawieniem inicjałów imion właścicieli (Andrzej, Tadeusz) i pokazał slajd ilustrujący okładki ponad 30 książek z zakresu literatury górskiej, opublikowanych w ramach tzw. serii z trójkątem. Wspomniał o wielkiej satysfakcji z pracy edytora i o kulisach splajtowania firmy.

W drugiej połowie lat 90. prowadził działalność biznesową, a do wspinania wrócił w 2002 roku, by móc rzetelnie zrealizować zamówienie na cykl artykułów dla czasopisma „Góry”. Od 2003 roku rozpoczął twórczą współpracę z wcześniejszym rywalem, Piotrem Korczakiem. Po latach wrócił na Mnicha, by otworzyć linie „Superata Młodości” Metallika, Misterium Nieprawości, American Beauty, Oczy w Oblędzie. Po tej informacji pokazany został fragment kolejnego filmu, tym razem w reżyserii Marcina Koszałki, zawierający unikatowe ujęcia wspinaczki w najpiękniejszej tatrzańskiej turni. Przy okazji słuchacze poznali kilka tajników kręcenia filmów górskich.

Zawarcie znajomości w środowisku kinematograficznym w 2010 roku zapoczątkowało zaangażowanie do serialu *Ratownicy*, gdzie Andrzej Marcisz zagrał jednego ze wspinaczy, który odpadł od ściany. Duże znaczenie miało dla niego poznanie Władysława Vermessy. Zainspirowany przez starszego taternika rozpoczął poznawanie tatrzańskich grani, robiąc po drodze malownicze fotografie i filmując panoramę Tatr Wysokich. Jednocześnie wrócił do rywalizacji sporto-

wej, startując w Memoriale Andrzeja Skwirczyńskiego, gdzie punktowane jest wspinanie w kombinacji na czas i „na trudność”. Podczas edycji tych zawodów w 2014 i w 2024 roku zajął pierwsze miejsce, pokonując dużo młodszych rywali.

Kolejnym zrealizowanym pomysłem, o którym opowiedział, było samotne przejście Głównej Grani Tatr Wysokich z wejściem na wszystkie 384 szczyty i przełęcze. Było to najszybsze przejście, czyli efektywnie (nie licząc 5 biwaków) w ciągu 57 godzin, a zostało zrealizowane przy pięknej pogodzie od 2 do 6 lipca 2015 roku. Potem był wyjazd w Alpy szwajcarskie i nowe doświadczenie wspinania się po lodospadzie. Po powrocie w Tatry znów wyczynowo, czyli „Superściek” – w 2018 roku zespołowo zrealizowali pierwsze zimowo-klasyczne przejście ekstremalnie niebezpiecznej linii na Kazalnicy w czasie 9 godzin. W tym samym roku powstał pomysł wejścia w Tatrach Wysokich na wszystkie nazwane szczyty, turniczki, igły, mnichy, baszty, który ostatecznie został ukończony w 2024 roku ze stanem 1181 obiektów wspinaczkowych (do nazwanych i zarejestrowanych w przewodnikach dodał zidentyfikowane przez siebie).

W 2019 roku Andrzej Marcisz należał do ekipy filmu *Magic Mountains* i pokazał fotografie z planu filmowego. Jego zadaniem było m.in. wskazywanie najlepszych lokacji realizacji zdjęć (wybrał głównie w Tatrach Słowackich). Film w reżyserii Urszuli Antoniak nakręcono na zlecenie holenderskiej telewizji i nie był jeszcze pokazany w Polsce.

Po otrzymaniu propozycji napisania przewodnika po Wielkiej Koronie Tatr dla wydawnictwa „Bezdroża” musiał w celu zebrania materiału ponownie wejść na wszystkie szczyty i tym razem zrobił to z kilkuletnim synem. Książka *Wielka Korona Tatr. 101 dróg na najwyższe szczyty*, którą opublikowano w 2014 roku, uzyskała znakomite recenzje i nagrody.

Ilustracja 3. Przewodniki autorstwa Andrzeja Marcisza pokazane na wystawie

Źródło: Fot. Ewa Kornecka-Mogielska.

Nie rezygnował z kolejnych wyzwań. Przy ośnieżonym szczycie w jesiennej aurze wspiął się z Kacprem Tekieli na Gankową Kopkę i tym samym zdobył wszystkie szczyty Tatr Wysokich, których jest ponad tysiąc. Sukces ten odnotowały media ogólnopolskie. Potem zebrani mieli możliwość wysłuchania dokładnej relacji z kolejnego pomysłu, czyli *free solowego* przejścia w ciągu jednej doby trzech historycznych północnych ścian tatrzańskich. Trudną wspinaczkę przerwał po 20 godzinach i analizując to na spotkaniu określił, dlaczego.

Następnie opowiedział o swojej pracy, pokazując zdjęcia i świetne nagranie dokumentalne, na planie filmu Marcina Koszałki *Biała odwaga*. Odpowiadał za bezpieczeństwo całej ekipy, wymyślił lokacje do nagrywania akcji, a przede wszystkim otrzymał zadanie przygotowania głównego aktora tak, żeby mógł się wspiąć bez dublera. Trenowali półtora roku, a ich wysiłek przyczynił się znacząco do sukcesu filmu. Z kolei w serialu *Biała odwaga* Andrzej Marcisz był dublerem, ale zagrał też polskiego oficera, który jako kurier nielegalnie przekraczał granicę wysoko w górach. Później otrzymał angaż do kolejnego filmu oraz pokazał zdjęcia i krótkie nagranie wykonane na jego planie w Tatrach Bielskich.

Między pracą na planach filmowych i obowiązkami rodzinnymi wciąż chodził po Tatrach. Robił dużo zdjęć. W 2024 roku opublikowana została kolejna jego książka, jak stwierdził, bardziej przeznaczona dla turystów niż dla wspinaczy. *Żelazne percie Tatr. Od Siwego Wierchu po Jagnięcy Szczyt* to pierwszy kompletny przewodnik po wszystkich ubezpieczonych „żelaznych” trasach w Tatrach, który jest bogato ilustrowany.

Poinformował też o realizowanym przez grupę celebrytów (nie zawodowych aktorów) filmie, do którego został zatrudniony i pochwalił się zdjęciem z Juliuszem Machulskim. Kolejnym, fajnym przeżyciem było pomaganie przy nagrywaniu filmu o Wandzie Rutkiewicz.

Na koniec powiedział coś bardzo ważnego, a mianowicie, że w górach oprócz umiejętności, doświadczenia itd., trzeba mieć dużo szczęścia. Ostatni slajd ilustrował miejsce poważnego wypadku, którego doświadczył w 1980 roku i który sprawił, że w trakcie wspinania, a szczególnie na zejściach, stał się znacznie bardziej rozważny.

„Andrzej Marcisz. Wpisany w pejzaż Tatr” – wystawa i wernisaż

Wystawa usytuowana została w holu na parterze i wpisywała się w kształt litery C. Na ścianie na wprost głównego wejścia do BU UJK wyeksponowano planszę tytułową, na końcach której zawieszono dwie liny wspinaczkowe z przy mocowanymi do nich czekanami. Przed nią ustawiono cztery gabloty (pochyłe) z dokumentacją historyczną, a po dwóch ich stronach rozmieszczono (po lewej) sztalugę z ekspozycją plakatu informującego i zapraszającego na imprezę i (po prawej) witrynę z ekspozycją poświęconymi różnej działalności (górskiej, wspinaczkowej, pisarskiej, wydawniczej, filmowej) Andrzeja Marcisza. Kierując się do auli zwiedzający przechodzili obok pięciu gablot (prostych), w których

umieszczono książki i czasopisma, opisujące historię i współczesność tatrzańskiejskiej wspinaczki oraz osiągnięcia sportowe i pozasportowe bohatera wystawy. W prostopadłe przylegającym „korytarzyku”, w antyramach i na sztalugach zaprezentowano grafikę i duży zestaw map, m.in. topograficznych, satelitarnych, w pionie, z naniesionymi drogami wspinaczkowymi w Tatrach Wysokich. Jako tło dla eksponowanych obiektów (tytuł, antyramy) zastosowano barwę ciemnozieloną, nawiązującą do kolorystyki, która dominuje w niższych piętrach Tatr.

Wystawę otwierały i kończyły tablice na podwójnych sztalugach. Ustawiona w ten sposób duża plansza przy witrynie przeznaczona została na kompletną (rozłożoną) ekspozycję pierwszego wydawnictwa autorstwa Andrzeja Marcisza z 2007 roku. *Mnich*⁵¹ to oryginalnie opracowany i wydany przewodnik, który był sprzedawany w tubie, a w zestawie znajduje się książeczka z historią wspinaczkowej eksploracji Mnicha oraz spis wszystkich dróg i kombinacji na jego ścianach, ponadto trzy duże mapy w pionie (62x42 cm – ściana wschodnia bez linii dróg, ściana wschodnia z rysowanymi drogami, Mnich od północnego-zachodu z rysowanymi drogami), mniejsze wersje map w pionie do zabrania na ścianę (42x28 cm – ściana wschodnia z rysowanymi drogami, Mnich od północnego-zachodu z rysowanymi drogami – obydwie składane, górna część ściany wschodniej – zrolowana), a także mapy w formacie A4: ściana zachodnia z rysowanymi drogami, ściana północna i północno-zachodnia z rysowanymi drogami. Na nogach sztalug przymocowane zostały raki wspinaczkowe z początku XX wieku.

Szklana witryna ma pięć półek, których zawartość dedykowano Andrzejowi Marciszowi. Na najwyższej pokazano przewodniki jego autorstwa: dwa wydania *Wielkiej Korony Tatr* (z 2020 i 2025 roku)⁵² oraz najnowszy *Żelazne percie Tatr*⁵³. Na drugiej wyłożono cztery numery magazynu sportowego „Góry”, dokumentujące jedno z najważniejszych jego osiągnięć wspinaczkowych, czyli przejście Głównej Grani Tatr Wysokich⁵⁴. Na środkowej półce przypomniano wydawnictwo, które funkcjonowało w latach 1993-1998 i publikowało tzw. serię z trójkątem. Współzałożycielem AT (później ATI) był Andrzej Marcisz i w witrynie umieszczono cztery (najważniejsze) publikacje dotyczące Tatr⁵⁵. *Wodzenie Mnicha za Nos* – to spektakularne zdjęcie Krzysztofa Pankiewicza z 1987 roku (opublikowane na okładce numeru 2 „Taternika”) dano poniżej wraz z później-

⁵¹ A. Marcisz, *Mnich. Przewodnik wspinaczkowy*, Kraków 2007.

⁵² A. Marcisz, *Wielka Korona Tatr. Przewodnik wspinaczkowy po 14 ośmiotysięcznikach tatrzańskich*, Gliwice 2020; toż, wyd. 2, Gliwice 2025.

⁵³ A. Marcisz, *Żelazne percie Tatr. Od Siwego Wierchu po Jagięcy Szczyt*, Gliwice 2024.

⁵⁴ A. Marcisz, *Zbójnickie Turnie*, „Góry” 2015, nr 2, s. 72-80; tenże, *Harnaska Grań i Mały Lodowy Szczyt*, „Góry” 2015, nr 3, s. 54-64; tenże, *Wywiad na Grani. Z Andrzejem Marciszem o pierwszym przejściu Głównej Grani Tatr Wysokich z wejściem na wszystkie szczyty i przełęcze*, rozm. W. Vermessy, „Góry” 2015, nr spec. 1, s. 20-31; tenże, *Przygoda życia. O przejściu Głównej Grani Tatr i Grani Tatr Wysokich*, rozm. A. Marcisz i A. Paszczak, „Góry” 2016, nr 4, s. 72-78.

⁵⁵ J. Długosz, *Wywiad z Yeti*, Kraków 1995; C. Momatiuk, *500 zagadek o Tatrach*, Kraków 1995; M. Żbik, *Tatry. Die Tatra. The Tatras*, Kraków 1997; J. Kukuczka, *Mój pionowy świat czyli 14x8000 metrów*, London 1995.

szymi z tego czasopisma⁵⁶ i z „Gór”⁵⁷. Na najniższej półce witryny wyłożono tom *Wielkiej encyklopedii gór i alpinizmu*⁵⁸, z biogramem Andrzeja Marcisza, w otoczeniu górskiej prasy z artykułami o jego pracy instruktora, konsultanta i osobistego trenera wspinaczkowego aktorów na planie *Białej odwagi*, *Deklaracji nieśmiertelności* i innych filmów dotyczących Tatr Wysokich.

Przechodząc dalej zwiedzający byli kierowani do obejrzenia publikacji o Tatrach XIX-wiecznych i pierwszej połowy XX wieku. W gablocie zatytułowanej „Najstarsze przewodniki tatrzańskie” pokazano pozycje ze zbiorów Henryka Rączki, spośród których najrzadsze i najbardziej znaczące (każdy w swojej strefie językowej) są przewodniki Friedricha Fuchsa z 1863⁵⁹ oraz Walerego Eljasza-Radzikowskiego z 1870 roku⁶⁰. Łącznie przedstawiono aż 23 publikacje, wydane we wszystkich zaborach i w niepodległej Polsce, na terenie cesarstwa austro-węgierskiego i w Berlinie. Oprócz dwóch wyżej wymienionych były prace

Ilustracja 4. Gablota, w której pokazano przewodniki z XIX i pierwszej połowy XX wieku

Źródło: Fot. Ewa Kornecka-Mogielska.

⁵⁶ T. Grzegorzewski, *Andrzej Marcisz na nowej drodze „American Beauty” na wschodniej ścianie Mnicha* [Fot.], „Taternik” 2006, nr 3-4, okł.; B. Śmigielski, *Jubileusz Andrzeja Marcisza. Andrzej Marcisz z „50-tką” na karku podsumował swój górski żywot w gronie przyjaciół i partnerów od liny*, „Taternik” 2012, nr 1, s. 36-37.

⁵⁷ A. Marcisz, *Misterium Nieprawości*, „Góry” 2004, nr 12, s. 42-49; *Mnichowa kolekcja*, oprac. A. Marcisz i P. Korczak, „Góry” 2007, nr 8, s. 28-33.

⁵⁸ *Wielka encyklopedia gór i alpinizmu*, t. 6, *Ludzie gór*, pod. red. M. i J. Kielkowskich, Katowice 2013.

⁵⁹ F. Fuchs, *Die Central-Karpathen mit den nachsten Voralpen. Handbuch für Gebirgsreisende*, Pest 1863.

⁶⁰ W. Eljasz, *Illustrowany przewodnik do Tatr, Pienin i Szczawnic*, Poznań 1870.

w języku polskim⁶¹, czeskim⁶² i niemieckim⁶³, urozmaicone treściowo, niektóre bogato ilustrowane, opublikowane z dodatkiem planów, panoram i map. To ciekawa lektura nie tylko dla wspinaczy i tatrzańskich turystów, ale też historyków i księgoznawców.

Bardziej szczegółowe publikacje umieszczono w gablocie zatytułowanej „Monografie taternicze”. Książki i pojedyncze tomy serii zawierają omówienie Tatr, wybranych masywów, grani i szczytów. Najstarsza spośród nich to *Tatry pod względem fizyczno-geograficznym* opisane przez Antoniego Rehmana (Lwów 1895). Ponadto zaprezentowano m.in. opracowania autorstwa Władysława Cywińskiego⁶⁴, Dariusza Dyląga⁶⁵, Leszka Jaćkiewicza⁶⁶, Jana Kielkowskiego⁶⁷, Witolda H. Paryskiego⁶⁸, Arno Puškáša⁶⁹, Jana Żurawskiego⁷⁰.

W gablocie „Podręczniki wspinaczkowe” także dano przekrój historyczny zagadnienia. Obok najnowszych (w kolorowych okładkach) kultowych opracowań instruktażowych (w tym przekładów na polski z języków obcych), adreso-

⁶¹ M.in.: Z. Radwańska-Kuleszyna, T. Pawłowski, *Skalne drogi w Tatrach Wysokich (od 1926 r. do 1938 r.)*, Warszawa 1938; *Przewodnik turystyczno-kolejowy*, z. 1, *Zawiera linię kolejową: Kraków – Zakopane wraz z Beskidem Małym (częściowo), Babią Górą, Gorcami (częściowo), Spiszem, Orawą i Tatrami*, Kraków 1933; S. Eljasz-Radzikowski, *Pogląd na Tatry*, Kraków 1900.

⁶² M.in.: R. Maša, *Vysoke Tatry a Liptovske Hole. Podrobny, uplny pruvodce pro zdatne i mene zdatne turisty. Pruvodce po Vysokych Tatrach, Belskych Tatrach a Vychodnych Liptovskych Holich*; [współwyd. z:] O. Havelka, *Pruvodce po Zapadnich Liptovskych Holich s vychodisky Zverovka a Liptovsky Svaty Mikulas*, Praha 1933; K. Petrovič, *Prívodce po Vysokych Tatrach*, Praha 1924.

⁶³ M.in.: N. Szontagh, *Tatraführer. Wegweiser in die Hohe Tatra und in die Bader der Tatragegend*, Budapest 1896; A. Reichardt, *Die Hohe Tatra und die Niedere Tatra nebst einem Ausflug in das Tokajer Weinland*, Dresden 1911.

⁶⁴ W. Cywiński, *Tatry. Przewodnik szczegółowy*, t. 1-19, Poronin 1994-2014. W gablocie pokazano: t. 7, *Grań Żabiego*; t. 8, *Cubryna*; t. 10, *Mięguszowieckie Szczyty*; t. 14, *Grań Hrubego*; t. 16, *Ganek*; t. 19, *Główna grań Tatr*.

⁶⁵ D. Dyląg, *Orla Perć. Przewodnik wysokogórski*, Pruszków 2006.

⁶⁶ L. Jaćkiewicz, *Nieznane Tatry. Przewodnik wysokogórski*, t. 1-3, Kraków 2008-2010.

⁶⁷ J. Kielkowski, *Masyw Świnicy. Tatry Wysokie*, Gliwice 1997; tenże, *Kościelce. Tatry Wysokie*, Gliwice 1997; tenże, *Kozie Wierchy oraz Zamarła Turnia, Buczynowa Strażnica i Czarne Ściany. Tatry Wysokie*, Kielce 2013.

⁶⁸ W.H. Paryski, *Tatry Wysokie. Przewodnik taternicki*, cz. 1-25, Warszawa 1951-1988. W gablocie pokazano: cz. 1, *Liliowe – Mały Kościelec*; cz. 3, *Granacka Przełęcz – Wołoszyn*; cz. 5, *Cubryna – Skrajna Baszta*; cz. 15, *Mały Jaworowy Szczyt – Szeroka Jaworzyńska*; cz. 18, *Lodowa Przełęcz – Lodowy Zwornik*; cz. 25, *Skorowidz nazwisk*. Tenże, toż, cz. 1-8, wyd. 2, Warszawa 1967. W gablocie pokazano: cz. 1, *Liliowe – Mały Kościelec*; cz. 3, *Granacka Przełęcz – Wołoszyn*; cz. 7, *Żabia Przełęcz Wyznia – Żabia Czuba*.

⁶⁹ A. Puškáš, *Vysoke Tatry. Horolezecky sprievodca*, t. 2, *Nižna Barania stražnica – Sedielko (hlavny hreben) so všetkými bočnými hrebenovými vybežkami*, Bratislava 1959; tenże, *Vysoke Tatry. Horolezecky sprievodca. Monografia*, t. 9, *Razsocha Krivana*, Bratislava 1988.

⁷⁰ J. Żurawski, *Kazalnica Mięguszowiecka i Kocioł Kazalnicy. Ściany północno-wschodnie. Przewodnik*, Warszawa 1991; tenże, *Kazalnica. Drogi zebrane. Przewodnik wspinaczkowy: Kazalnica Mięguszowiecka, Kocioł Kazalnicy, grzęda Mięguszowieckiego Szczytu Czarnego, próg Wyżniego Czarnostawiańskiego Kotła, ściany północno-wschodnie*, Warszawa 2012.

wanych do rozpoczynających treningi⁷¹ i zaawansowanych⁷² można było zobaczyć pierwszy polski podręcznik – skromne, wydane ponad 100 lat temu *Zasady taternictwa* i nieco późniejszą *Turystykę wysokogórską* Zygmunta Klemensiewicza⁷³ oraz inne pionierskie kompendia z tego zakresu⁷⁴. Wśród współczesnych podręczników zostały pokazane m.in. te rekomendowane przez Polski Związek Alpinizmu⁷⁵.

Czwartą gablotę podzielono na dwie części. Pierwsza zatytułowana „Trochę historii tatrzańskiego wspinania...” zawierała monografie omawiające dzieje taternictwa od czasów najdawniejszych⁷⁶, z wyróżnieniem osiągnięć polskich⁷⁷ i obcych⁷⁸ oraz opracowanie z zakresu onomastyki⁷⁹. W części drugiej pokazano „Przewodniki różne”, a wśród nich napisane przez klasyków, Tadeusza Zwolińskiego⁸⁰ i Józefa Nykę⁸¹.

Do gabloty „Przewodniki skałkowe” włożono polskie opracowania dokumentujące wspinanie w skałkach, zarówno ogólnie dostępne na rynku księgarskim, jak i rzadkie, pojawiające się tylko na aukcjach lub w dobrze zaopatrzonych antykwariatach. Przedstawiono instruktaż dla obecnie trenujących ten sport

⁷¹ Np. *100 porad „Gór”*, t. 1, pod red. P. Drożdża, Kraków 2011.

⁷² M.in.: M. Tomaszewski, *Wspinaczka. O krok dalej. Podręcznik dla zaawansowanych*, Gliwice 2023; K. Hennig, *Forma w drodze na szczyt. Poradnik treningowy dla trekkersów i alpinistów*, Poznań 2023.

⁷³ Z. Klemensiewicz, *Zasady taternictwa*, Lwów 1913; tenże, *Turystyka wysokogórska*, Warszawa 1937.

⁷⁴ *Turystyka górską i nizinna*, oprac. J. Pągowska, Z. Wołowska, H. Żółtowska, Warszawa 1935; Z. i W. Paryscy, *Zasady turystyki górskiej*, Warszawa 1953; *Najciekawsze wspinaczki skalne Tatr Polskich. Przewodnik wspinaczkowy. Materiały szkoleniowo-informacyjne Polskiego Związku Alpinizmu*, pod red. G. Głazka i Z.J. Wirskiego, Warszawa 1989.

⁷⁵ *Góry – wolność i przygoda. Od trekkingu do alpinizmu*, red. R.C. Eng, Łódź 2022; K. Hennig, *Forma w drodze na szczyt. Poradnik treningowy dla trekkersów i alpinistów*, Poznań 2023.

⁷⁶ B. Chwaściński, *Z dziejów taternictwa. O górach i ludziach*, Warszawa 1979; *Tatry. Czas odkrywców, koncepcja i red. merytoryczna T. Jabłońska, A. Liscar, Zakopane 2009; J. Kielkowski, Zdobyć Tatry. Historia i kronika taternictwa, t. 1, Prehistoria i początki taternictwa do roku 1903*, Katowice 2018.

⁷⁷ E. Roszkowska, *Taternictwo polskie. Geneza i rozwój do 1914 roku*, Kraków 2013.

⁷⁸ K. Marchlewicz, *Od Townsona do Conradów. Brytyjczycy w Tatrach i o Tatrach w długim wieku dziewiętnastym*, Kraków 2025.

⁷⁹ A. Jurczyńska-Kłosok, *Nazewnictwo Tatr Wysokich. Konceptualizacja przestrzeni górskiej*, Kraków 2020.

⁸⁰ M.in.: T. Zwoliński, *Przewodnik po Tatrach i Zakopanem*, Zakopane 1948; tenże, *Krótki przewodnik po Tatrach Polskich i Zakopanem*, Zakopane 1949; tenże, *Przewodnik po Tatrach*, Warszawa 1958; *Zima w Tatrach. Według przewodników „Szlaki narciarskie Tatr Polskich” – J. Openheima oraz „Tatry i Zakopane w zimie” – T. Zwolińskiego*, oprac. T. Zwoliński, Warszawa 1953.

⁸¹ M.in.: J. Nyka, *Tatry polskie. Przewodnik*, wyd. 4 uzup., Warszawa 1981; tenże, toż, wyd. 8, Warszawa 1995; tenże, toż, wyd. 18, Latchorzew 2013; tenże, *Tatry słowackie. Przewodnik*, Latchorzew 2014.

m.in. na Skalkach Podkrakowskich⁸², w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej⁸³, a w szczególności w dolinach: Będkowskiej, Kobyłańskiej, Bolechowickiej. Na temat tej ostatniej bardzo ciekawy dla specjalistów jest *Przewodnik wspinaczkowy po Dolince Bolechowickiej* Wydawnictwa Pokutnicy⁸⁴. Do tego dodano przewodniki opracowane przez Jana i Małgorzatę Kiełkowskich⁸⁵ oraz artykuł w czasopiśmie „Góry”⁸⁶ i rarytas bibliofilski, czyli „Pokutnik” z 1947 roku⁸⁷.

Kolejne trzy gabloty dedykowane zostały wyłącznie Andrzejowi Marciszowi. W pierwszej z nich, zatytułowanej „Andrzej Marcisz – początki drogi wspinaczkowej”, znajdowały się wybrane numery „Taternika” (1980⁸⁸, 1982⁸⁹, 1988⁹⁰, 2005⁹¹) i „Gór” (1997⁹², 2000⁹³, 2007⁹⁴) otwarte na stronach z komunikatami i zdjęciami młodego sportowca, który zdobywał pierwsze w historii medale dla Polski we wspinaczce sportowej na czas i startował też w rywalizacji „na trudność”. Informowały o jego aktywności treningowej (m.in. Jura Krakowsko-Częstochowska, Skalki Podkrakowskie, Zakrzówek, Rzędkowice) i wyczynowej (np. wejście na 1100+ nazwanych szczytów w Tatrach Wysokich, o czym donosił artykuł w „Taterniku” z 2020 roku).

⁸² M.in.: A. Dobrowolski, K. Paszucha, *Skalki podkrakowskie. Przewodnik wspinaczkowy*, Warszawa 1955 (publikacja określana jako klasyczna, doskonała, choć już jedynie o historycznym znaczeniu); *Korona Północnego Krakowa. Przewodnik wspinaczkowy*, Nowy Sącz 2015.

⁸³ M.in.: P. Haciski, *Jura czyli przewodnik wspinaczkowy po skalach Jury Krakowsko-Częstochowskiej*, t. 1, *Część południowa*, Warszawa 1997; G. Rettinger, *Jura południowa. Przewodnik wspinaczkowy po Dolinkach Podkrakowskich: Kobyłańskiej, Będkowskiej, Brzoskwinki, Bolechowickiej, Prądnika, Szklarki, Kluczwoły, Sanki, Zimny Dół, Aleksandrowickiej, Brodla, Wedonki, Garliczki, Raclawki, Wrzosy oraz rejonach Krakowa*, Kraków 2014; tenże, *Jura północna. Przewodnik wspinaczkowy po skalach: Podlesic, Rzędkowic, Mirowa, Morska, Piaseczna, Skarżyc, Trzebniowa, Przewodziszwic, Łutowca, Doliny Wiercicy, Suliszowic, Zastudnia, Olsztyna, Sokolich Gór, Kusiąt i Przelomu Warty*, Kraków 2015.

⁸⁴ Pokazano dwie edycje (odbitka maszynopisu i odbitka ozalidowa), bez miejsca i roku wydania.

⁸⁵ J. i M. Kiełkowsy, *Góra Zborów. Przewodnik wspinaczkowy*, z. 1, *Część zachodnia*, Düsseldorf 1986; toż, z. 2, *Część wschodnia*, Düsseldorf 1987; ciż, *Skalki. Suplement nr 2 do przewodników wspinaczkowych Skalki Rzędkowickie, Góra Zborów, Góra Kołoczek, Skąły Podlesickie, Podzamcze, Mirów, Skarżyc-Piaseczno*, Gliwice 1995 [właśc. 1997].

⁸⁶ D. Granowski, P. Soczyński, *Zakrzówek – topo drytoolowe*, „Góry” 2012, nr 12, s. 62-65.

⁸⁷ „Pokutnik. Pismo włóczęgów górskich i łązików skalnych dolinek podkrakowskich” 1947, nr 4. Czasopismo wydawane było w Krakowie.

⁸⁸ *Międzynarodowe Zawody Skalkowe (27-28 X 1979 – dolinki podkrakowskie) – A. Marcisz i Wojciech Szymendera wyciążają w konkurencji zespołowej*, „Taternik” 1980, nr 2, s. 82-83.

⁸⁹ A. Marcisz, *Wyścigi na filarze*, „Taternik” 1982, nr 2, s. 78; tenże, *Krym po raz czwarty*, „Taternik” 1982, nr 2, s. 80-81.

⁹⁰ W. Janowski, *Mistrzowie skały* [Fot.], „Taternik” 1988, nr 2, s. 86.

⁹¹ *Andrzej Marcisz na obojętności Wielkiego Okapu na Filarze Kazalnicy* [Fot.], „Taternik” 2005, nr 3-4, s. 4.

⁹² M. Gołkowski, *Historia eksploracji Zakrzówka*, „Góry” 1997, nr 12, s. 23-28.

⁹³ R. Nowak, *Dzieci Korony. Pokolenie lat dziewięćdziesiątych*, „Góry” 2000, nr 4, s. 36-41.

⁹⁴ A. Marcisz, *Drugi dom we Francji (Boux)* [Fot.], „Góry” 2007, nr 10, s. 68.

W gablocie „Andrzej Marcisz – «encyklopedia Tatr w butach wspinaczkowych»” zgromadzono kilka opracowań⁹⁵, relacji ze wspinania w Tatrach Wysokich⁹⁶ i obszerne wywiady opublikowane na łamach „Gór”⁹⁷, „Taternika”⁹⁸ i „Na Szczycie”⁹⁹. Czasopisma były otwarte na konkretnej stronie, przez co zwrócono uwagę na fotografie ilustrujące teksty i pokazano te najbardziej malownicze.

Kontynuacja została umieszczona w ósmej gablocie o bardzo długim tytule: „«Widziałem góry większe, wspanialsze i bardziej majestatyczne. W góry piękniejsze od Tatr jednak nie wierzę» (Stanisław Zieliński). «I ja też widziałem, ale to Tatry Kocham, bo nauczyły mnie pokory i szacunku» (Andrzej Marcisz)”. Fragmenty tych dwóch wypowiedzi wskazują, że wybrane artykuły Andrzeja Marcisza z sześciu numerów „Gór” (2013-2015 i 2020) są nie tylko relacjami wspinaczkowymi z Tatr Wysokich, ale zawierają przede wszystkim analizę trudności technicznych i psychologicznych przez niego dostrzeganych¹⁰⁰. Jego autorstwa są też spektakularne zdjęcia poglądowe grani i szczytów opublikowane na stronach, które pokazano.

Ostatniej gablocie nadano tytuł „Najwybitniejsi taternicy” i choć wybór był z pewnością subiektywny, to wyłożone książki (biografie, opracowania studyjne, wspomnienia, relacje) i artykuły można uznać za hołd dla ludzi, którzy w sposób szczególny przyczynili się do rozwoju wspinaczki w Tatrach. Wśród ciekawych osobowości przedstawiono „największego z wielkich” Klemensa „Klimka” Bachledę¹⁰¹, Wincentego Birkenmajera¹⁰², Wojciecha Kurtykę¹⁰³, Ryszarda Malczyka

⁹⁵ M. Ciesielski, J. Radziejowski, *Sezon w Tatrach – lato 2006*, „Góry” 2006, nr 10, s. 40-51; J. Radziejowski, M. Wernik, P. Korczak, A. Marcisz, M. Biedrzycki, A. Paszczak, *Pierwsze koty za płoty, czyli Mnich – reaktywacja (akcja „Tatry bez Młotka”)*, „Góry” 2006, nr 10, s. 55-57.

⁹⁶ A. Marcisz, *Mnich. Wschodnia ściana – topo*, „Góry” 2006, nr 10, s. 58-61; tenże, *Refleksje z Superścieku*, „Taternik” 2018, nr 1, s. 50-55.

⁹⁷ A. Marcisz, *Historie z tysiąca i jednej turni. O niezwykłym wyzwaniu, jakim było wejście na wszystkie nazwane szczyty Tatr Wysokich, górskich doświadczeniach, kolekcjonerskiej namiętności i realizowaniu marzeń*, z A. Marciszem rozm. O. Mytnik, „Góry” 2020, nr 1, s. 76-80.

⁹⁸ I. Łęcka, *Andrzej Marcisz: 1100+ nazwanych szczytów w Tatrach Wysokich*, „Taternik” 2020, nr 3, s. 50-55.

⁹⁹ A. Marcisz, *Najlepiej liczyć na samego siebie*, z taternikiem A. Marciszem rozm. P. Grzesiok, „Na Szczycie” 2021, nr 1, s. 12-16.

¹⁰⁰ A. Marcisz, *Kapalkowa Grań na Lodowy Zwornik*, „Góry” 2013, nr 8, s. 44-53; tenże, *Śladami Kordyśa i Klemensiewicza. Główna Grań Tatr Wysokich od Wyznienego Baraniego Zwornika do Lodowego Zwornika*, „Góry” 2014, nr 3, s. 63-73; tenże, *169 szczytów i turni w Głównej Grani Tatr Wysokich*, „Góry” 2014, nr 3, s. 74-75; tenże, *Lodowy Szczyt i Lodowa Kopa*, „Góry” 2015, nr 4, s. 28-37; tenże, *Wschodnia Grań Młynarza. Taternicka bujdałka*, „Góry” 2020, nr spec. 1, s. 66-72; R. Kordys, A. Marcisz, *Widły*, „Góry” 2014, nr 1, s. 50-60.

¹⁰¹ Informacja biograficzna w: Z. Tatarczuch, *Na tatrzańskich drogach. Tatry i Zakopane na dawnych pocztówkach 1889-1939*, Krosno 2017, s. 174-175.

¹⁰² M. Praczyk, *Wincenty Birkenmajer. Taternik, nauczyciel, pisarz*, Zakopane 2014.

¹⁰³ B. McDonald, *Kurtyka. Sztuka wolności*, Warszawa 2018.

„Riko”¹⁰⁴, Tadeusza Orłowskiego¹⁰⁵, Zofię Radwańską-Paryską¹⁰⁶, Macieja Gąsienicę Sieczkę¹⁰⁷, Andrzeja Zawadę¹⁰⁸. Zaprezentowano także publikacje autorstwa Ferdynanda Goetla¹⁰⁹, Anny Król¹¹⁰, Jana Długosza¹¹¹, Andrzeja Wilczkowskiego¹¹², Wawrzyńca Żuławskiego¹¹³ oraz opowieści o wędrownikach tatrzańskich¹¹⁴.

We wszystkich gablotach i w witrynie jako uzupełnienie ekspozycji umieszczono artefakty związane z tatrzańskim wspinaniem używane współcześnie, jak i w dalekiej przeszłości. Były wśród nich haki, śruby lodowe, młotek skalny, karabinki, ekspresy wspinaczkowe oraz medale okolicznościowe, związane w oficjalną działalnością organizacji wspinaczkowych i przewodnickich w Tatrach.

Wiele pokazanych na tej wystawie książek wydano z niezintegrowanymi, a dołączonymi w opaskach mapami, planami, szkicami. Zostały one wyjęte i wyeksponowane na sztalugach i w fotoramach obok kilku interesujących grafik. Szczególną uwagę zwiedzających przyciągały dwie duże, barwne mapy Tatr opracowane w pierwszej połowie XX wieku przez Tadeusza Zwolińskiego, które zostały umieszczone na tablicy zamykającej ekspozycję.

Ilustracja 5. „Korytarzyk” z mapami

Źródło: Fot. Ewa Kornecka-Mogielska.

¹⁰⁴ A. Mirek, *Riko. Niebiografia Ryśka Malczyka*, Katowice 2024.

¹⁰⁵ T. Orłowski, [Wywiad], z jednym z pionierów wspinaczki klasycznej rozm. J. i D. Domańscy, „Góry” 1994, nr 13, s. 22-25.

¹⁰⁶ K. Szczepanik-Ładygin, *Zofia Radwańska-Paryska (1901-2001). Próba biografii*, Kraków 2024.

¹⁰⁷ *Maciej Sieczka. Przewodnik pierwszy z pierwszych*, pod. red. W.A. Wójcika i J. Konieczniaka, Kraków 2014.

¹⁰⁸ A. Zawada, *Pierwsze zimowe przejście Głównej Grani Tatr 1959*, Warszawa 2013.

¹⁰⁹ F. Goetel, *Tatry*, Gdańsk 1991.

¹¹⁰ A. Król, *Kamienny sufit. Opowieść o pierwszych taterniczkach. Historia osobista*, Kraków 2021.

¹¹¹ J. Długosz, *Komin Pokutników*, Warszawa 1994; tenże, *Flirt z Czarną Panią*, Warszawa 1994.

¹¹² A. Wilczkowski, *Miejsce przy stole*, Łódź 2002.

¹¹³ W. Żuławski, *Trylogia tatrzańska*, Warszawa 2021.

¹¹⁴ M. Kwaśniewski, *Tatry. Na granicy życia i śmierci*, Katowice 2023.

W trakcie wernisażu po wystawie oprowadził Henryk Rączka, dzieląc się swoją unikatową wiedzą na temat eksploracji Tatr i literatury z nią związanej. Zwracał uwagę zebranych na najwartościowsze publikacje, stare wydania, rzadkie na rynku antykwarycznym. Mówił, jakie treści zawierają. Podkreślał elementy istotne dla bibliofila, a także opowiadał o wadze powstawania i wykorzystywania map. Przy części poświęconej Andrzejowi Marciszowi wywiązywał się dialog z nim i można było posłuchać nie tylko o zasadach wspinania, przebytych drogach wspinaczkowych, ale też o branżowej działalności wydawniczej, o kulisach pisania artykułów, o tak wielu wywiadach udzielonych i opublikowanych w czasopiśmie górskich. Dopowiedzenia dotyczyły m.in. używanego sprzętu wspinaczkowego, pokonanych tras i ich trudności.

Ilustracja 6. Andrzej Marcisz i Henryk Rączka podczas wernisażu wystawy

Źródło: Fot. Radosław Januszewski.

Po zwiedzeniu wystawy był czas na wspólne zdjęcia. Andrzej Marcisz wpiisał się do bibliotecznej księgi pamiątkowej. Chętni mogli otrzymać jego autograf, a lokalne media przeprowadzić wywiad. Na pytania dziennikarzy odpowiadała też Ewa Kornecka-Mogielska. Przed rozpoczęciem spotkania i w trakcie wernisażu była możliwość przejrzenia i zakupu reprintów, książkowych nowości oraz innych druków ważnych dla wędrowców, wspinaczy i miłośników gór, bo dla gości przygotowano w holu stoisko z interesującą ofertą Antykwariatu Górskiego „Filar”. Potem, od 13 grudnia 2025 do końca stycznia 2026 roku, czytelnicy i goście mogli oglądać wystawę w godzinach pracy BU UJK.

Podsumowując należy dodać, że opublikowana w Galerii na stronie internetowej BU UJK fotorelacja zawiera 36 zdjęć¹¹⁵ i odsyłacz do krótkiego opisu wydarzenia w archiwum Aktualności¹¹⁶, a stąd dodatkowo do pełnego nagrania spotkania. Kilka zdjęć wykonanych w auli tuż przed spotkaniem i z wystawy „dała na żywo” 12 grudnia redakcja uniwersyteckiego Radia Fraszka¹¹⁷. Krótkie sprawozdanie zamieszczono później na stronie internetowej Radia eM¹¹⁸, skąd było udostępniane (z podaniem źródła) przez media nieobecne na imprezie¹¹⁹. Dwuminutową relację filmową, w której są m.in. wypowiedzi Andrzeja Marcisza i Ewy Korneckiej-Mogielskiej, opracował Jan Podedworny i wyemitowała Uniwersytecka TV. W Internecie można ją nadal oglądać¹²⁰, a w BU UJK rodzi się nadzieja na organizację następnego, dziesiątego już spotkania. W momencie oddawania artykułu do druku nie ujawniono jednak, kto będzie gościem.

Bibliografia:

- Aleksander Lwow – 50 lat w górach świata*, <https://buk.ujk.edu.pl/aleksander-lwow-50-lat-w-gorach-swiata-2>.
- Andrzej Marcisz*, <https://kfg.pl/poprzednie-edycje/16-kfg/goscie/andrzej-marcisz>.
- Andrzej Marcisz*, w: *Wikipedia. Wolna encyklopedia*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Andrzej_Marcisz.
- Andrzej Marcisz. Wpisany w pejzaż Tatr – spotkanie i wystawa*, <https://www.facebook.com/events/805030995839944/>.
- Andrzej Marcisz. Wpisany w pejzaż Tatr – spotkanie i wystawa*, <https://krajownik.pl/kielce/wydarzenia/andrzej-marcisz-wpisany-w-pejzaz-tatr-spotkanie-i-wystawa-34480>.
- Andrzej Marcisz na obejściu Wielkiego Okapu na Filarze Kazalnicy* [Fot.], „Taternik” 2005, nr 3-4, s. 4.
- Andrzej Marcisz – Wpisany w pejzaż Tatr [NA ŻYWO]*, <https://www.youtube.com/live/Mi11Ex9Fvdg>.
- Belius Matthias, *Hungariae antiquae et novae prodromus, cum specimine, quomodo in singulis operis patribus elaborandis, versari constituerit auctor*, Norimbergae 1723.
- „Bo przyszłość taternictwa leży... poza Tatrami”. *Publikacje o tematyce wysokogórskiej ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej UJK w Kielcach i prywatnej kolekcji Henryka Rączki. Katalog wystawy, 29 listopada – 20 grudnia 2019*, oprac. Joanna Nowak, Kielce 2020.

¹¹⁵ *Tatry oczami Andrzeja Marcisza*, <https://buk.ujk.edu.pl/tatry-oczami-andrzeja-marcisza>, [dostęp: 12 marca 2026].

¹¹⁶ *Tatry oczami Andrzeja Marcisza – spotkanie i wystawa*, <https://buk.ujk.edu.pl/tatry-oczami-andrzeja-marcisza-spotkanie-i-wystawa>, [dostęp: 12 marca 2026].

¹¹⁷ *Spotkanie autorskie z Andrzejem Marciszem w Bibliotece UJK*, <https://fraszka.ujk.edu.pl/spotkanie-autorskie-z-andrzejem-marciszem-w-bibliotece-ujk>, [dostęp: 14 marca 2026].

¹¹⁸ K. Głąb, *Miłośnicy górskich wspinaczek na UJK*, <https://emkielce.pl/region-1/milosnicy-gorskich-wspinaczek-na-ujk-79608>, [dostęp: 14 marca 2026].

¹¹⁹ M.in. *Miłośnicy górskich wspinaczek na UJK*, <https://www.dziecko.co.pl/milosnicy-gorskich-wspinaczek-na-ujk-36077906.html>, [dostęp: 14 marca 2026].

¹²⁰ *Spotkanie z Andrzejem Marciszem*, <https://uniwersytecka-tv.ujk.edu.pl/2025/12/22/spotkanie-z-andrzejem-marciszem>, [dostęp: 14 marca 2026].

- Chwaściński Bolesław, *Z dziejów taternictwa. O górach i ludziach*, Warszawa 1979.
- Ciesielski Marek, Radziejowski Jakub, *Sezon w Tatrach – lato 2006*, „Góry” 2006, nr 10, s. 40-51.
- Cywiński Władysław, *Tatry. Przewodnik szczegółowy*, t. 1-19, Poronin 1994-2014.
- Długosz Jan, *Flirt z Czarną Panią*, Warszawa 1994.
- Długosz Jan, *Komin Pokutników*, Warszawa 1994.
- Długosz Jan, *Wywiad z Yeti*, Kraków 1995.
- Dobrowolski Adam, Paszucha Kazimierz, *Skalki podkrakowskie. Przewodnik wspinaczkowy*, Warszawa 1955.
- Dyląg Dariusz, *Orla Perć. Przewodnik wysokogórski*, Pruszków 2006.
- Eljasz Walery, *Illustrowany przewodnik do Tatr; Pienin i Szczawnic*, Poznań 1870.
- Eljasz-Radzikowski Stanisław, *Pogląd na Tatry*, Kraków 1900.
- Filar. *Antykwarjat Górski*, <https://antykwarjat-filar.pl>.
- Fuchs Friedrich, *Die Central-Karpathen mit den nachsten Voralpen. Handbuch für Gebirgsreisende*, Pest 1863.
- Głąb Kinga, *Miłośnicy górskich wspinaczek na UJK*, <https://emkielce.pl/region-1/milosnicy-gorskich-wspinaczek-na-ujk-79608>, [dostęp: 14 marca 2026].
- Goetel Ferdynand, *Tatry*, Gdańsk 1991.
- Gołkowski Mariusz, *Historia eksploracji Zakrzówka*, „Góry” 1997, nr 12, s. 23-28.
- Góry – wolność i przygoda. Od trekkingu do alpinizmu*, red. Ronald C. Eng, Łódź 2022.
- Grabowski Ambroży, *Kraków i jego okolice*, Kraków 1830.
- Granowski Damian, Soczyński Piotr, *Zakrzówek – topo drytoolowe*, „Góry” 2012, nr 12, s. 62-65.
- Grodecki Wacław, *Poloniae finitiamarunque locorum descriptio*, mapa, 1 k. (około 45x55 cm), Antwerpia 1584.
- Grzegorzewski Tadeusz, *Andrzej Marcisz na nowej drodze „American Beauty” na wschodniej ścianie Mnicha* [Fot.], „Taternik” 2006, nr 3-4, okł.
- Grzesiok Paulina, *Andrzej Marcisz – mistrz tatrzańskich wspinaczek i jego historia*, <https://magazynnaszczycie.pl/arttykul/legendarny-wspinacz-n1510091>.
- Haciski Paweł, *Jura czyli przewodnik wspinaczkowy po skałach Jury Krakowsko-Częstochowskiej*, t. 1, Część południowa, Warszawa 1997.
- Hennig Karol, *Forma w drodze na szczyt. Poradnik treningowy dla trekkersów i alpinistów*, Poznań 2023.
- Jaćkiewicz Leszek, *Nieznane Tatry. Przewodnik wysokogórski*, t. 1-3, Kraków 2008-2010.
- Jadwiga, *Spotkanie z Andrzejem Marciszem – UJK, Biblioteka*, <https://www.sutw-kielce.pl/?p=12747>.
- Janota Eugeniusz, *Przewodnik w wycieczkach na Babią Górę, do Tatr i Pienin*, Kraków 1860.
- Janowski Władysław, *Mistrzowie skały* [Fot.], „Taternik” 1988, nr 2, s. 86.
- Jurczyńska-Kłosok Agnieszka, *Nazewnictwo Tatr Wysokich. Konceptualizacja przestrzeni górskiej*, Kraków 2020.
- Kachel Katarzyna, *Bez niego „Biała odwaga” mogłaby się nie udać. Andrzej Marcisz, legenda polskiej wspinaczki: W Tatry idę, kiedy wiem, że mnie chcę*, <https://plus.dziennikpolski24.pl/bez-niego-biala-odwaga-moglaby-sie-nie-udac-andrzej-marcisz-legenda-polskiej-wspinaczki-w-tatry-ide-kiedy-wiem-ze-mnie-chca/ar/c15-18385823>.

- Kielkowscy Jan i Małgorzata, *Góra Zborów. Przewodnik wspinaczkowy*, z. 1, *Część zachodnia*, Düsseldorf 1986.
- Kielkowscy Jan i Małgorzata, *Góra Zborów. Przewodnik wspinaczkowy*, z. 2, *Część wschodnia*, Düsseldorf 1987.
- Kielkowscy Jan i Małgorzata, *Skalki. Suplement nr 2 do przewodników wspinaczkowych Skalki Rzędkowickie, Góra Zborów, Góra Kołoczek, Skały Podlesickie, Podzamcze, Mirów, Skarżyce-Piaseczno*, Gliwice 1995 [właśc. 1997].
- Kielkowski Jan, *Kościełce. Tatry Wysokie*, Gliwice 1997.
- Kielkowski Jan, *Kozie Wierchy oraz Zamarła Turnia, Buczynowa Strażnica i Czarne Ściany. Tatry Wysokie*, Kielce 2013.
- Kielkowski Jan, *Masyw Świnicy. Tatry Wysokie*, Gliwice 1997.
- Kielkowski Jan, *Zdobycie Tatr: Historia i kronika taternictwa*, t. 1, *Prehistoria i początki taternictwa do roku 1903*, Katowice 2018.
- Klemensiewicz Zygmunt, *Turystyka wysokogórska*, Warszawa 1937.
- Klemensiewicz Zygmunt, *Zasady taternictwa*, Lwów 1913.
- Kordys Roman, Marcisz Andrzej, *Widły*, „Góry” 2014, nr 1, s. 50-60.
- Korona Północnego Krakowa. Przewodnik wspinaczkowy*, Nowy Sącz 2015.
- Król Anna, *Kamienny sufit. Opowieść o pierwszych taterniczkach. Historia osobista*, Kraków 2021.
- Krzysztof Wielicki „Góry i... Przyjaciele” – spotkanie z legendą himalaizmu, <https://buk.ujk.edu.pl/krzysztof-wielicki-gory-i-przyjaciele-spotkanie-z-legenda-himalaizmu>.
- Kukuczka Jerzy, *Mój pionowy świat czyli 14x8000 metrów*, London 1995.
- Kwaśniewski Maciej, *Tatry. Na granicy życia i śmierci*, Katowice 2023.
- Lettner Gustaw, Swoboda Józef, *Widok Tatr z pagórka obok dworu w Poroninie* [Ryc.], panorama, 1 k. (wymiary papieru 43×135 cm), [Lwów, około 1880].
- Łęcka Ilona, *Andrzej Marcisz: 1100+ nazwanych szczytów w Tatrach Wysokich*, „Taternik” 2020, nr 3, s. 50-55.
- Maciej Sieczka, *Przewodnik pierwszy z pierwszych*, pod red. Wiesława A. Wójcika i Janusza Konieczniaka, Kraków 2014.
- Marchlewicz Krzysztof, *Od Townsona do Conradów. Brytyjczycy w Tatrach i o Tatrach w długim wieku dziewiętnastym*, Kraków 2025.
- Marcisz Andrzej, https://z-ne.pl/t/haslo,3028,marcisz_andrzej.html.
- Marcisz Andrzej, *Andrzej Marcisz: blisko 1000 nazwanych turni Tatr Wysokich w 41 lat*, <https://wspinanie.pl/2019/10/andrzej-marcisz-blisko-1000-nazwanych-turni-tatr-wysokich-w-41-lat>.
- Marcisz Andrzej, *Do gór trzeba dorosnąć*, rozm. Emilia Klimasara, <https://etnosystem.pl/andrzej-marcisz-do-gor-trzeba-dorosnac-wywiad>.
- Marcisz Andrzej, *Drugi dom we Francji (Boux)* [Fot.], „Góry” 2007, nr 10, s. 68.
- Marcisz Andrzej, *Główna Grań Tatr Wysokich by Andrzej Marcisz*, <https://wspinanie.pl/2015/07/andrzej-marcisz-glowna-gran-tatr-wysokich>.
- Marcisz Andrzej, *Harnaska Grań i Mały Lodowy Szczyt*, „Góry” 2015, nr 3, s. 54-64.
- Marcisz Andrzej, *Historie z tysiąca i jednej turni. O niezwykłym wyzwaniu, jakim było wejście na wszystkie nazwane szczyty Tatr Wysokich, górskich doświadczeniach, kolekcjonerskiej namiętności i realizowaniu marzeń*, z Andrzejem Marciszem rozm. Olga Mytnik, „Góry” 2020, nr 1, s. 76-80.
- Marcisz Andrzej, *Kapalkowa Grań na Lodowy Zwornik*, „Góry” 2013, nr 8, s. 44-53.
- Marcisz Andrzej, *Krym po raz czwarty*, „Taternik” 1982, nr 2, s. 80-81.

- Marcisz Andrzej, *Lodowy Szczyt i Lodowa Kopa*, „Góry” 2015, nr 4, s. 28-37.
- Marcisz Andrzej, *Misterium Nieprawości*, „Góry” 2004, nr 12, s. 42-49.
- Marcisz Andrzej, *Mnich. Przewodnik wspinaczkowy*, Kraków 2007.
- Marcisz Andrzej, *Mnich. Wschodnia ściana – topo*, „Góry” 2006, nr 10, s. 58-61.
- Marcisz Andrzej, *Najlepiej liczyć na samego siebie*, z tatarnikiem A. Marciszem rozm. Paulina Grzesiok, „Na Szczycie” 2021, nr 1, s. 12-16.
- [Marcisz Andrzej], *O mnie*, w: *Tatrzańskie Granie*, <https://tatrzańskiegranie.info/o-mnie>.
- Marcisz Andrzej, *Przygoda życia. O przejściu Głównej Grani Tatr i Grani Tatr Wysokich*, rozm. Andrzej Marcisz i Andrzej Paszczak, „Góry” 2016, nr 4, s. 72-78.
- Marcisz Andrzej, *Refleksje z Superścieku*, „Taternik” 2018, nr 1, s. 50-55.
- Marcisz Andrzej, [Rozmowa], [rozm.] Paweł Wrona, https://k2warszawa.weebly.com/andrzej_marcisz.html.
- Marcisz Andrzej, *169 szczytów i turni w Głównej Grani Tatr Wysokich*, „Góry” 2014, nr 3, s. 74-75.
- Marcisz Andrzej, *Śladami Kordyśa i Klemensiewicza. Główna Grań Tatr Wysokich od Wężniego Baraniego Zwornika do Lodowego Zwornika*, „Góry” 2014, nr 3, s. 63-73.
- Marcisz Andrzej, *Wielka Korona Tatr. Przewodnik wspinaczkowy po 14 ośmiotysięcznikach tatrzańskich*, Gliwice 2020; wyd. 2, Gliwice 2025.
- Marcisz Andrzej, *Wschodnia Grań Młynarza. Tatarnicka bujdałka*, „Góry” 2020, nr spec. 1, s. 66-72;
- Marcisz Andrzej, *Wspinanie w Tatrach dawniej i dzisiaj*, wywiad z A. Marciszem [przepr.] Paulina Grzesiok, <https://magazynnaszczycie.pl/artukul/andrzej-marcisz-rozmowa-o-wspinaniu-w-tatrach-n916210>.
- Marcisz Andrzej, *Wyścigi na filarze*, „Taternik” 1982, nr 2, s. 78.
- Marcisz Andrzej, *Wywiad na Grani. Z Andrzejem Marciszem o pierwszym przejściu Głównej Grani Tatr Wysokich z wejściem na wszystkie szczyty i przełęcze*, rozm. Władysław Vermessy, „Góry” 2015, nr spec. 1, s. 20-31.
- Marcisz Andrzej, *Zbójnickie Turnie*, „Góry” 2015, nr 2, s. 72-80.
- Marcisz Andrzej, *Żelazne percie Tatr. Od Siwego Wierchu po Jagnięcy Szczyt*, Gliwice 2024.
- Maša Rudolf, *Vysoke Tatry a Liptovske Hole. Podrobný, uplný pruvodce pro zdatné i mene zdatné turisty. Pruvodce po Vysokých Tatrach, Belských Tatrach a Východných Liptovských Holích*; [współwyd. z:] Havelka Otto, *Pruvodce po Zapadných Liptovských Holích s vychodiský Zverovka a Liptovský Svätý Mikuláš*, Praha 1933.
- McDonald Bernadette, *Kurtyka. Sztuka wolności*, Warszawa 2018.
- Międzynarodowe Zawody Skalkowe (27-28 X 1979 – dolinki podkrakowskie) – A. Marcisz i Wojciech Szymendera zwyciężają w konkurencji zespołowej*, „Taternik” 1980, nr 2, s. 82-83.
- Miłośnicy górskich wspinaczek na UJK*, <https://www.dziecko.co.pl/milosnicy-gorskich-wspinaczek-na-ujk-36077906.html>.
- Mirek Andrzej, *Riko. Niebiografia Ryśka Malczyka*, Katowice 2024.
- Mnichowa kolekcja*, oprac. Andrzej Marcisz i Piotr Korczak, „Góry” 2007, nr 8, s. 28-33.
- Momatiuk Czesław, *500 zagadek o Tatrach*, Kraków 1995.
- Na ratunek Człowiekowi... Z dziejów ratownictwa w Tatrach*, <https://buk.ujk.edu.pl/naratunek-czlowiekowi-z-dziejow-ratownictwa-w-tatrach-2>.

- Najciekawsze wspinaczki skalne Tatr Polskich. Przewodnik wspinaczkowy. Materiały szkoleniowo-informacyjne Polskiego Związku Alpinizmu*, pod red. Grzegorza Głazka i Ziemowita J. Wirskiego, Warszawa 1989.
- Nowak Rafał, *Dzieci Korony. Pokolenie lat dziewięćdziesiątych*, „Góry” 2000, nr 4, s. 36-41.
- Nyka Józef, *Tatry polskie. Przewodnik*, wyd. 4 uzup., Warszawa 1981; wyd. 8, Warszawa 1995; wyd. 18, Latchorzew 2013.
- Nyka Józef, *Tatry słowackie. Przewodnik*, Latchorzew 2014.
- Orłowski Tadeusz, [Wywiad], z jednym z pionierów wspinaczki klasycznej rozm. Jolanta i Dariusz Domańscy, „Góry” 1994, nr 13, s. 22-25.
- Pamuła Inga, *Spotkanie z Andrzejem Marciszem, „żywą mapą Tatr”*, <http://pik.kielce.pl/aktualnosci/spotkanie-z-andrzejem-marciszem-zywa-mapa-tatr-.html>.
- Paryscy Zofia i Witold, *Zasady turystyki górskiej*, Warszawa 1953.
- Paryski Witold Henryk, *Tatry Wysokie. Przewodnik taternicki*, cz. 1-25, Warszawa 1951-1988; cz. 1-8, wyd. 2, Warszawa 1967.
- Petrovič Karel, *Průvodce po Vysokých Tatrách*, Praha 1924.
- piol, *Informator weekendowy TVP3 Kielce. Świąteczne festyny, spotkanie z taternikiem i Dzień z Niziurskim*, <https://kielce.tvp.pl/90512433/informator-weekendowy-tvp3-kielce-swiateczne-festyny-spotkanie-z-taternikiem-i-dzien-z-niziurskim>.
- Piotr Pustelnik w Bibliotece Uniwersyteckiej, <https://buk.ujk.edu.pl/piotr-pustelnik-w-bibliotece-uniwersyteckiej>.
- „Pokutnik. Pismo włóczęgów górskich i łązików skalnych dolinek podkrakowskich” 1947, nr 4.
- Praczyk Marcin, *Wincenty Birkenmajer. Taternik, nauczyciel, pisarz*, Zakopane 2014.
- Przewodnik turystyczno-kolejowy, z. 1, Zawiera linię kolejową: Kraków – Zakopane wraz z Beskidem Małym (częściowo), Babią Górą, Gorcami (częściowo), Spiszem, Orawą i Tatrami*, Kraków 1933.
- Przewodnik. Wystawa „Bo góry na to są, by zachwyciły. Eljaszowie i Tatry”*, Biblioteka Uniwersytecka UJK w Kielcach, 15 lutego – 18 marca 2022 r., oprac. Joanna Nowak, Kielce 2022, wyd. powielaczowe (także online: <https://bibliotekacyfrowa.ujk.edu.pl/dlibra/publication/4756/edition/4506/content>).
- Przewodnik. Wyżej już niebo... Góry najwyższe Wandy Rutkiewicz. Polki w drodze ku Himalajom*, Kielce 2022, wydanie powielaczowe.
- Puškáš Arno, *Vysoke Tatry. Horolezecky sprievodca*, t. 2, *Nižna Barania stražnica – Sedielko (hlavny hreben) so všetkými bočnými hrebenovými vybežkami*, Bratislava 1959.
- Puškáš Arno, *Vysoke Tatry. Horolezecky sprievodca. Monografia*, t. 9, *Razsocha Krivana*, Bratislava 1988.
- Radwańska-Kuleszyna Zofia, Pawłowski Tadeusz, *Skalne drogi w Tatrách Wysokich (od 1926 r. do 1938 r.)*, Warszawa 1938.
- Radziejowski Jakub, Wernik Marcin, Korczak Piotr, Marcisz Andrzej, Biedrzycki Mariusz, Paszczak Artur, *Pierwsze koty za ploty, czyli Mnich – reaktywacja (akcja „Tatry bez Młotki”)*, „Góry” 2006, nr 10, s. 55-57.
- Rączka Henryk, https://z-ne.pl/t/haslo,4026,raczka_henryk.html.
- Rączka Henryk, Nowak Joanna, *Bo góry na to są, by zachwyciły. Eljaszowie i Tatry. Katalog wystawy. Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Biblioteka Uniwersytecka, 15 lutego – 18 marca 2022 r.*, Kielce 2022.

- red., *Formularz VI. 7 – Andrzej Marcisz*, <https://wspnianie.pl/2008/12/formularz-vi-7-andrzej-marcisz>.
- Reichardt Alexander, *Die Hohe Tatra und die Niedere Tatra nebst einem Ausflug in das Tokajer Weinland*, Dresden 1911.
- Rettinger Grzegorz, *Jura południowa. Przewodnik wspinaczkowy po Dolinkach Podkrakowskich: Kobyłańskiej, Będkowskiej, Brzoskwinki, Bolechowickiej, Prądnika, Szklarki, Kluczwoły, Sanki, Zimny Dół, Aleksandrowickiej, Brodła, Wedonki, Garliczki, Raclawki, Wrzosa oraz rejonach Krakowa*, Kraków 2014.
- Rettinger Grzegorz, *Jura północna. Przewodnik wspinaczkowy po skałach: Podlesic, Rzędkowic, Mirowa, Morska, Piaseczna, Skarżyc, Trzebniowa, Przewodyszowic, Łutowca, Doliny Wiercicy, Suliszowic, Zastudnia, Olsztyna, Sokolich Gór, Kusiąt i Przelomu Warty*, Kraków 2015.
- Roszkowska Ewa, *Taternictwo polskie. Geneza i rozwój do 1914 roku*, Kraków 2013.
- Schedel Hartmann, *Casmirvs, Cracovia, Clepardia*, mapa, 1 k. (około 25,5x52,5 cm), Nürnberg 1493.
- Spotkanie autorskie z Andrzejem Marciszem*, <https://ujk.edu.pl/wydarzenia/spotkanie-autorskie-z-andrzejem-marciszem>.
- Spotkanie autorskie z Andrzejem Marciszem w Bibliotece UJK*, <https://fraszka.ujk.edu.pl/spotkanie-autorskie-z-andrzejem-marciszem-w-bibliotece-ujk>.
- Spotkanie z Andrzejem Marciszem*, <https://uniwersytecka-tv.ujk.edu.pl/2025/12/22/spotkanie-z-andrzejem-marciszem>.
- Spotkanie z Andrzejem Marciszem „Wpisany w pejzaż Tatr” w Kielcach*, https://swietokrzyskie.travel/informator_turystyczny/wydarzenia/spotkanie_z_andrzejem_marciszem_wpisany_w_pejzaz_tatr_w_kielcach.
- Sprocket, *Nanga Parbat: tragedia podczas zejścia – nie żyje Paweł Kopeć*, <https://wspnianie.pl/2023/07/nanga-parbat-tragedia-podczas-zejscia-nie-zyje-pawel-kopec>.
- Staszic Stanisław, *O ziemiorodztwie gór dawniej Sarmacyi, a później Polski. Pierwsza rozprawa o równinach tej krainy; o pasmie Łysogór; o części Beskidów; i Bielaw. Czytana na posiedzeniu publicznem Tow. Warsz. Przyjaciół Nauk dnia 13. grudnia 1805*, [Warszawa 1805].
- Staszic Stanisław, *O ziemiorodztwie Karpatow, i innych gor i rownin Polski*, Warszawa 1815.
- [Sto] *100 porad „Gór”*, t. 1, pod red. P. Drożdża, Kraków 2011.
- Sydow Albrecht von, *Bemerkungen auf einer Reise im Jahre 1827 durch die Beskiden über Krakau und Wieliczka nach den Central-Karpathen als Beitrag zur Charakteristik dieser Gebirgsgegenden und ihrer Bewohner. Mit einer Charte von den Central-Karpathen*, Berlin 1830.
- Szczepanik-Ładygin Ksenia, *Zofia Radwańska-Paryska (1901-2001). Próba biografii*, Kraków 2024.
- Szontagh Nikolaus, *Tatraführer. Wegweiser in die Hohe Tatra und in die Bader der Tatraegend*, Budapest 1896.
- Śmigielski Bogdan, *Jubileusz Andrzeja Marcisza. Andrzej Marcisz z „50-tką” na karku podsumował swój górski żywot w gronie przyjaciół i partnerów od liny, „Taternik” 2012, nr 1, s. 36-37.*
- Tatarczuch Zbigniew, *Na tatrzańskich drogach. Tatry i Zakopane na dawnych pocztówkach 1889-1939*, Krosno 2017.

- Tatry. Czas odkrywców*, koncepcja i red. merytoryczna Teresa Jabłońska, Anna Liscar, Zakopane 2009.
- Tatry oczami Andrzeja Marcisza*, <https://buk.ujk.edu.pl/tatry-oczami-andrzeja-marcisza>. Tomaszewski Marcin, *Wspinaczka. O krok dalej. Podręcznik dla zaawansowanych*, Gliwice 2023.
- Tatry oczami Andrzeja Marcisza – spotkanie i wystawa*, <https://buk.ujk.edu.pl/tatry-oczami-andrzeja-marcisza-spotkanie-i-wystawa>.
- Townson Robert, *Travels in Hungary with a short account of Vienna in the year 1793*, London 1797.
- 3/4 życia spędził w Tatrach. Polak wciąż wyznacza sobie nowe cele*, oprac. Kamila Gulbicka, <https://dobrewiadomosci.net.pl/46280-3-4-zycia-spedzil-w-tatrach-polak-wciaz-wyznacza-sobie-nowe-cele>.
- Turystyka górska i nizinna*, oprac. Jadwiga Pałowska, Zofia Wołowska, Halina Żółtowska, Warszawa 1935.
- W Bibliotece odbył się wyjątkowy wieczór...*, <https://buk.ujk.edu.pl/w-bibliotece-odbyl-sie-wyjatkowy-wieczor>.
- Wahlenberg Göran, *Flora Carpatorum principalium exhibens plantas in montibus Carpativis inter flumina Waagum et Dunajetz eorumque ramos arvam et Popradum crescentes, cui praemittitur tractatus de altitudine, vegetatione temperatura et meteoris horum montium in genere*, Göttingen 1814.
- Wielka encyklopedia gór i alpinizmu*, t. 6, *Ludzie gór*, pod. red. Małgorzaty i Jana Kielkowskich, Katowice 2013.
- Wilczkowski Andrzej, *Miejsce przy stole*, Łódź 2002.
- „Wyżej już niebo...”. *Wanda Rutkiewicz we wspomnieniach Janusza Majera – spotkanie i wernisaż wystawy*, <https://buk.ujk.edu.pl/wyzej-juz-niebo-wanda-rutkiewicz-we-wspomnieniach-janusza-majera-spotkanie-i-wernisaz-wystawy>.
- Zawada Andrzej, *Pierwsze zimowe przejście Głównej Grani Tatr 1959*, Warszawa 2013.
- Zima w Tatrach. Według przewodników „Szlaki narciarskie Tatr Polskich” – J. Oppenheima oraz „Tatry i Zakopane w zimie” – T. Zwolińskiego*, oprac. Tadeusz Zwoliński, Warszawa 1953.
- Zwoliński Tadeusz, *Krótki przewodnik po Tatrach Polskich i Zakopanem*, Zakopane 1949.
- Zwoliński Tadeusz, *Przewodnik po Tatrach*, Warszawa 1958.
- Zwoliński Tadeusz, *Przewodnik po Tatrach i Zakopanem*, Zakopane 1948.
- Żbik Mieczysław, *Tatry. Die Tatra. The Tatras*, Kraków 1997.
- Żułowski Wawrzyniec, *Trylogia tatrzańska*, Warszawa 2021.
- Żurawski Jan, *Kazalnica. Drogi zebrane. Przewodnik wspinaczkowy: Kazalnica Mięgoszowiecka, Kocioł Kazalnicy, grzęda Mięgoszowieckiego Szczytu Czarnego, próg Wężniego Czarnostawiańskiego Kotła, ściany północno-wschodnie*, Warszawa 2012.
- Żurawski Jan, *Kazalnica Mięgoszowiecka i Kocioł Kazalnicy. Ściany północno-wschodnie. Przewodnik*, Warszawa 1991.

Joanna Nowak, Ewa Kornecka-Mogielska

„Wpisany w pejzaż Tatr...” – spotkanie z Andrzejem Marciszem i wernisaż wystawy w Bibliotece Uniwersyteckiej UJK

We wstępnej części krótko przedstawiono ideę i sposób organizowania w Bibliotece Uniwersyteckiej UJK spotkań z najwybitniejszymi polskimi himalaistami i taternikami. Następnie omówiono czynności przygotowawcze do spotkania z Andrzejem Marciszem, które odbyło się 12 grudnia 2025 roku, a jego elementami była gawęda historyczno-bibliologiczna, zasadnicze spotkanie i wernisaż wystawy. Do streszczenia wystąpienia Henryka Rączki dodano charakterystykę książek i map, które pokazywał. Główną częścią artykułu jest recapitulacja opowiadania Andrzeja Marcisza na temat Tatr Wysokich, wspinania się, udziału w zawodach sportowych, pracy wydawcy, autora przewodników dla turystów i taterników oraz współtwórcy filmów o ludziach gór. W osobnej części szczegółowo omówiono układ okolicznościowej wystawy książek, czasopism i map towarzyszącej spotkaniu, a zakończono relacją z jej otwarcia.

Słowa kluczowe: Tatry, Andrzej Marcisz, Henryk Rączka, Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, wspinaczka, literatura górська, wystawa książek

„Inscribed in the Tatra Mountains landscape...” – meeting with Andrzej Marcisz and opening of the exhibition at the JKU University Library

The introductory section briefly outlines the concept and organisation of meetings with Poland's most distinguished Himalayan and mountain climbers at the JKU University Library. This is followed by a discussion of the preparations for the meeting with Andrzej Marcisz, which took place on 12 December 2025 and comprised a historical and bibliographical talk, the main meeting itself, and the opening of an exhibition. A description of the books and maps displayed during the event is added to the summary of Henryk Rączka's presentation. The main part of the article is a recapitulation of Andrzej Marcisz's talk on the High Tatras, mountaineering, participation in sporting competitions, his work as a publisher, author of guidebooks for tourists and mountaineers, and co-creator of films about mountain people. A separate section discusses in detail the layout of the special exhibition of books, magazines and maps accompanying the event, and concludes with an account of its opening.

Key words: Tatra Mountains, Andrzej Marcisz, Henryk Rączka, University Library of the Jan Kochanowski University in Kielce, climbing, mountain literature, book exhibition

Data zgłoszenia tekstu: 08.04.2026

Data akceptacji tekstu: 24.04.2026